

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A gyermek szerepe a szülői felügyelet rendezése során

Szerző:

Császárné dr. Mucsi Brigitta

Kéziart lezárva:

Pécs, 2024. november 26.

I. Bevezető

Napjainkban sajnos arányaiban egyre nagyobb a válások száma a házasságkötésekhez képest, és ez az arány az élettársi kapcsolatok esetében csak rosszabb lehet. A KSH adatai szerint csökken a házassági élettartam is, a házasságok 17%-a tíz éven belül, 31%-a pedig húsz éven belül felbomlik, míg további 35%-uk "nem éri meg" az ezüstitakodalmat sem.¹ Amikor a szülők között megromlik és felbomlik a kapcsolat, az mindenképpen hatással van a gyermekekre, hiszen az ő további sorsáról is dönteni kell. Az elmúlt években több jelentős változás történt a szülői felügyelet rendezésével kapcsolatban, melyeknek célja egyrészt, hogy minél nagyobb szabadságot biztosítsanak mind a szülők, mind megegyezés hiányában a bíróság számára ahhoz, hogy a gyermek érdekének leginkább megfelelő környezetben és körülmények között nevelkedhessen, ami a szüleivel való kapcsolatát és szülei feletti gyakorolt felügyeleti jogait illeti. Másrészt a törvény igyekszik azokban az esetekben, ahol a szülők egymással megegyezni nem tudnak, lerövidíteni a bírósági eljárás időtartamát, hogy a gyermek sorsa ne legyen bizonytalanságban hosszú ideig, hanem azt minél gyorsabban rendezzék.

Az elmúlt évek legnagyobb változása a szülői felügyelet szabályozásában, hogy 2022. január 1. napjától kezdve a bíróság kizárólag az egyik szülő kérelmére is elrendelheti a közös szülői felügyeletet, akár még a váltott gondoskodást is. A társadalmi változások, valamint a legújabb európai jogalkotási tendenciák ugyanis a korábbi merev szabályozás fellazítását hozták magukkal. Bár szerencsére az esetek többségében a felek megegyezésével zárul a szülői felügyelet rendezésének kérdése, ahol ez nem történik meg, ott sokszor vére menő viták alakulnak ki a felek között, és a bíróságnak esetenként komoly bizonyítási eljárást kell lefolytatnia az ítélet meghozataláig, amely lelkileg nemcsak a felekre nézve megterhelő, de biztos, hogy az eljárás alanyát képező gyermek számára is, akkor is, ha a háttérben van.

¹ KSH (2019): A válások demográfiai jellemzői, Statisztikai Tükör, Budapest.

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/valas17.pdf> 2024. 11.22.

II. A szülői felügyelet szabályozása

1. Történeti fejlődés: a szülői hatalomtól a szülői felelősségig

Az apai hatalom a római jogból adaptálódott hazai jogunkba, de míg a rómaiaknál a szigorúság volt a releváns, addig a magyar jogban a családfőnek a gyermeke irányába támasztott jogai korlátozottabbak, míg kötelezettségei többek voltak. Az 1514-ben elkészült Werbőczy-féle Tripartitum (Hármaskönyv) biztosította a családfőnek az egész ház feletti hatalmat, a gyermek apai hatalom alatt állt, amely magában foglalta a nevelési és gondozási kötelezettségen kívül a gyermek vagyonának kezelési jogát elszámolási kötelezettség nélkül. A szülői (elsősorban apai) szerepből eredő kiváltságok sokáig elsősorban jogokat jelentettek, a szülő kötelességei csak jóval később kerültek előtérbe.² Ez a családfői, szinte korlátlan hatalom majdnem a XX. század közepéig fennmaradt a magyar jogban, amikor a 10470/1945. (XI. 6.) ME. sz. rendelet a szülői hatalom jogintézményének bevezetésével megszüntette a családfő kizárólagos hatalmát.³

A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) valódi mérföldkőnek számított a hazai jogfejlődésben, mivel a szülő-gyermek kapcsolatában a korábbi atyai, majd szülői hatalom helyébe az addigi hatalmi elemeket háttérbe szorító szülői felügyelet lépett, amelyről maga a törvény rendelkezései is úgy szóltak, hogy “azt a gyermek érdekében kell gyakorolni”. A házastársakat egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel ruházta fel a törvény, ezt fejezte ki az is, hogy a szülői felügyelet és a gyermek eltartása is mindkét szülő feladatává vált. A probléma a felbomlott házasságnál volt, ugyanis ekkor a szülőket megillető jogok és terhelő kötelezettségek egyensúlya megbomlott. Az a fél, akinél a gyermeket elhelyezték, összefogta kezében mindegyik szülői jogot, míg a másik szülőt illette a tartásdíjfizetés és az időnként minimálisra korlátozott láthatás. A gyermek elhelyezésénél annak neme és életkora volt döntő, amelyen 1961-ben a XXI. sz. Polgári Elvi Döntés alakított.

² Ld.: Visontai-Szabó Katalin: A szülői felügyelet tartalmának és rendezésének jogtörténeti fejlődése Magyarországon a 19-20. században. Diké - A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport folyóirata, 3(1), 131. o.

³ Ld.: Gothárdi, E. (2021). A szülői felügyelet szabályozása a magyar jogfejlődésben. Diké - A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport folyóirata, 5(1), 73. o.

Az évtizedek során a Csjt. szabályrendszere finomodott és új lehetőségek is bekerültek a törvénybe. Fokozatosan előtérbe került a közös akaratnyilvánítással történő bontás és az ún. járulékos kérdésekben történő megegyezés. A gyermek elhelyezése kérdésében a Legfelsőbb Bíróság 17. számú Irányelve az addiginál nagyobb súlyt fektetett a szülők egyenlő esélyeinek érvényesülésére.⁴

A New York-i Gyermekjogi Egyezmény (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) kihirdetését követően a Csjt.-t az Egyezmény előírásaival összhangban 1995-ben úgy módosították, hogy megjelent a gyermek érdekeinek elsődlegessége, a szabad véleménynyilvánításhoz való joga, és a közös szülői felügyelet lehetősége abban az esetben, ha azt mindkét különélő szülő kéri. A kapcsolattartás immár mint gyermeki jog jelent meg, tartalma szerint személyes és közvetlen kapcsolat fenntartása a különélő szülővel. A Gyermekjogi Egyezmény túllépett a szülői felügyelet (angolul: parental control) intézményén, helyette a szülők közös felelősségének (angolul: parental responsibility) elismerése mellett foglalt állást. Az Egyezmény értelmében a szülőknek akként kell gyakorolniuk szülői felelősségüket, hogy az megfeleljen a gyermek mindenek felett álló érdekének. A szülők közös felelőssége nem feltétlenül jelenti a közös szülői felügyeletet, de azt mindenképpen, hogy a gyermek érdekében mindketten részt vegyenek a gyermek életében. Ezt a részvételt pedig nem a szülői jog, hanem hangsúlyozottan a szülői kötelezettség oldaláról kell megközelíteni.

A XX. század végére a szülői felügyelet gyakorlásának elvei és főként problémái világszerte jelentős változáson mentek keresztül. Magyarországon is alapvető gondok jelentkeztek: a különélő szülők közötti, időnként véget nem érő jogi viták, a végrehajthatatlan és végre nem hajtott hatósági határozatok sok gyermek életét tették tönkre, azokét, akiket - mint koruknál, helyzetüknél fogva "gyengébb feleket" - a jogszabálynak és a joggyakorlatnak védenie kellett volna.⁵ Ezért az új Polgári Törvénykönyv - és benne a Családjogi Könyv - megalkotása során fontos szempont volt a gyermek-szülő kapcsolatrendszer újragondolása is.

⁴ Ld.: Gyökeres Csilla: Gondolatok a szülői felügyeleti jogról. In: Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, (43) 1-4. pp. 127-137. (1993)

⁵ Ld.: Kőrös András: Az új Ptk. Családjogi Könyve - a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése. Második rész: Rokonság, szülői felügyelet, tartás, gyámság. Családi Jog, 2013, 11(4), 4. o.

Még az új Polgári Törvénykönyv elfogadása előtt, 2012. január 1-jén lépett hatályba a magyar családvédelmi törvény, a 2011. évi CCXI. törvény (Cstv.), amely először rendelkezett a szülői felelősségről, összhangban a nemzetközi tendenciákkal. A kiskorú gyermek szülőjének kötelezettségei között külön is nevesítésre került a gyermek emberi méltóságának tiszteletben tartása, a gyermekkel történő együttműködés kötelezettsége, a gyermek tájékoztatása az őt érintő ügyekről és kötelezettségekről. A törvény rögzítette, hogy a családban az anya és az apa a szülői felelősség alapján azonos kötelezettségekkel és jogokkal bír. A szülő köteles és egyben jogosult is arra, hogy kiskorú gyermekét családban gondozza, felelősen nevelje, és a gyermeke testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket, valamint az oktatásához és az egészségügyi ellátásához való hozzájutását biztosítsa.

2. Az új Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvének szabályozása

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényben (a továbbiakban: Ptk.) a szülői felügyelettel kapcsolatos rendelkezések a Csjt.-hez képest más struktúrában, megváltozott terminológiával és ezzel kapcsolatosan részben a korábbiaktól eltérő tartalommal találhatók meg. Továbbra sincs különbség a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek tekintetében attól függően, hogy a szülők házasságban, vagy élettársi kapcsolatban élnek, illetőleg éltek, vagy hogy egyáltalán volt-e közöttük életközösség vagy sem, ami a gyermekek egyenjogúságát hivatott szolgálni.

Az új Ptk. a szülők felelősségét helyezi a középpontba, elsődleges szerepet szán a szülők megállapodásának és erősíteni kívánja a közös szülői felügyeletet. Abban az esetben, ha a bíróságnak kell döntenie a szülői felügyelet gyakorlásáról, a szülők egymás közötti viszonyában elhagyja a "gyermekelhelyezés" kifejezést, és azt arra az esetre tartja fenn, ha a gyermek harmadik személyhez vagy a nevelkedését biztosító intézetbe kerül; a szülők között a szülői felügyeleti jogok rendezéséről szól, sokkal rugalmasabb kereteket biztosítva a gyermekkel kapcsolatos feladatok megosztásának. Külön pontban rögzíti a különélő szülő jogait és kötelezettségeit, ehhez illesztve a kapcsolattartás szabályait.⁶ Az új Ptk. szabályai annyiban a korábban megkezdett utat követik, hogy még erőteljesebben adnak módot az egyéniesítésre, és arra is lehetőséget ad a szülőknek, hogy egymás között akár meg is osszák a gondozást, nevelést, vagyonkezelést és ezek egyes elemeit. Nem tartja fenn azt a Csjt.-ben még

⁶ Ld.: Kőrös András: Az új Ptk. Családjogi Könyve i.m. 5. o.

alkalmazott rendelkezést, hogy a különélő szülőnek, ha a szülők nem gyakorolnak közös szülői felügyeletet, szünetel a szülői felügyelete. A gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben a szülőknek akkor is együttdöntési joga van, ha a szülői felügyeletet a bíróság döntése vagy megállapodásuk alapján csak egyikük gyakorolja. Ezeket a változásokat a szülői jogok és a gyermekjogok fokozott erősödése, a szülők egyenjogúságának egyre teljesebb érvényre juttatása hozta magával.⁷

Az új Ptk. a hatálybalépésekor fenntartotta azt az elgondolást, amely már a kodifikáció során elfogadottá vált: a bíróság csak a felek erre irányuló közös kérelme esetén rendelkezhetsz a szülői felügyelet közös gyakorlásáról, és nem tette lehetővé a közös szülői felügyelet elrendelését, ha azt bármelyik fél nem kívánta. Ebben az esetben a bíróság csak arról dönthetett, hogy melyik szülő gyakorolja a szülői felügyeletet. A jogalkotó indokolása szerint a közös szülői felügyelet gyakorlása csak a szülők közötti teljes egyetértés, maximális együttműködési készség esetén lehetséges. A közös szülői felügyelet ugyanis olyan fokú együttműködési készséget feltételez, amely az egyik szülő tiltakozása, elzárkózása esetén nem valósulhat meg.

Ezzel szemben a világ és benne az apák szerepe az utóbbi évtizedekben megváltozott, ma már ők is aktívan részt vesznek a gyermek nevelésében, gondozásában, az apa és a gyermek közötti kötődés is nagyon erős lehet, mivel lényegesen több időt töltenek együtt, mint az korábban jellemző volt.⁸ Emellett az anyák aktív munkavállalók lettek, akiknek a gyermek egyedülálló nevelése, gondozása sokszor anyagi ellehetetlenüléssel járt. Ezért érdemes volt elgondolkodni azon, hogy közös kérelem hiányában, azaz csak az egyik szülő kérelmére, akár a másik szülő kifejezett tiltakozása ellenére is elrendelhesse a bíróság a szülői felügyelet közös gyakorlását, hiszen a legfőbb cél a gyermek érdekében biztosítása, amely nem más, mint hogy mindkét szülő aktívan részt vegyen a gyermek gondozásában, nevelésében, a vele kapcsolatos fontos döntések meghozatalában és a gyermeknek egyikőjüktől se kelljen elszakadnia. Egyre nagyobb igény mutatkozott a szülők részéről a váltott gondoskodás iránt is, amelyet - bár eddig sem volt tiltva, hogy a szülők ilyen tartalmú megállapodást kössenek egymással - külön mégsem deklarált a Ptk.

⁷ Ld.: Szeibert Orsolya: Új mérföldkő a hazai családjogi szabályozásban: a bíróság által elrendelhető közös szülői felügyelet és váltott gondoskodás. *Családi Jog* 2022/1. 12. o.

⁸ Ld.: Szeibert Orsolya: Anyák és apák, mint szülőtársak - a szülői feladatok együttes ellátásának vizsgálata. *Családi Jog*, 2018, 16(3), 50. o.

A 2021. évi CXXII. törvény, amely 2022. január 1. napján lépett hatályba, jelentős változást hozott az eddig kialakult gyakorlatban, és az európai országok legújabb családjogi tendenciáit követi. Egyrészt a közös szülői felügyelet egyik gyakorlási módjaként elismerte a váltott gondoskodást, ahol a szülők felváltva, azonos időtartamban jogosultak és kötelesek a gyermek nevelésére és gondozására. Az indoklás szerint egyre gyakoribb különélő szülők esetén is, hogy a szülők úgy állapodnak meg a szülői felügyeletről, hogy gyermekük nem kizárólag egyikükkel él tovább, hanem - ha ezt a körülmények lehetővé teszik - mindkettőjük háztartásában ugyanannyi időt tölt⁹.

A másik változás az volt, hogy a törvény immáron lehetővé teszi, hogy amennyiben a szülői felügyelet gyakorlásáról a bíróság dönt, dönthet a szülői felügyelet közös gyakorlásáról csak az egyik szülő kérelmére is, ha az a kiskorú gyermek érdekében áll. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a házasság felbontását követően a közös szülői felügyelet automatikusan fennmarad a szülők között, hanem csak arra ad lehetőséget, hogy a bíróság - körültekintően mérlegelve, hogy a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődése miként biztosítható a legkedvezőbbben - az egyik szülő egyoldalú kérelmére is dönthet úgy, hogy a szülői felügyelet a házasság felbontását követően is közös marad. Nyilvánvaló, hogy ennek elrendelésére a körülmények széleskörű bírói mérlegelését követően csak akkor kerülhet sor, ha a bíró a szülők és gyermek meghallgatását követően meggyőződik arról, hogy valóban ez a döntés a gyermek számára a legkedvezőbb. Ugyanígy lehetőség a bíróság számára, hogy akár még váltott gondoskodást is elrendelhesse megfelelő és gondos, alapos mérlegelés után. A váltott gondoskodás ugyanis a szülők számára komoly lehetőség és egyúttal nagyon komoly kötelezettség és felelősség.¹⁰

3. A szülői felügyeleti jog tartalma

A szülői felügyelet a Ptk. 4:146. § (2) bekezdése alapján a kiskorú gyermek neve meghatározásának, gondozásának, nevelésének, tartózkodási helye meghatározásának, vagyona kezelésének, törvényes képviselőjének jogát és köteleességét, a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak a jogát foglalja magában.

⁹ Ld.: Az egyes igazságügyi tárgyú, valamint kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2021. évi CXXII. törvény 86. §-hoz fűződő indoklás

¹⁰ Ld.: Szeibert Orsolya: Új mérföldkő a hazai családjogi szabályozásban. i. m. 14. o.

Fontos alapelv, hogy a szülők a szülői felügyeletet egymással együttműködve kötelesek gyakorolni a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődése érdekében, melynek során a szülők jogai és kötelezettségei egyenlők. Az együttműködés részeként nevesíti a Ptk. a szülő tájékoztatási kötelezettségét. Ez azt jelenti, hogy a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülőnek a különélő szülőt megfelelő időközönként tájékoztatnia kell a gyermek fejlődéséről, egészségügyi állapotáról, tanulmányairól. A tájékoztatási kötelezettség a szülőknek a gyermek irányába is fennáll, hiszen a szülőknek a gyermeket is tájékoztatni kell az őt érintő döntésekről, és ezáltal biztosítani kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményét nyilváníthasson, valamint a szüleivel a törvényben meghatározott esetekben együtt, közösen dönthessen.

3.1. A gyermek nevének meghatározása

A szülők egyik első közös döntése a gyermek nevének meghatározása. Ez a részjogosítványok közül a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésnek minősül, ezért azt a szülőt is megilleti e jog gyakorlása, aki nem gyakorolhatja a szülői felügyeleti jogát. A szülőknek a gyermek családi nevéről és utónevéről is közösen kell dönteniük, és amennyiben ebben nem tudnak megállapodni, úgy a gyámhivatal dönt.

3.2. A gyermek gondozása és nevelése

A Ptk. 4:152.§ (1) bekezdése szerint a szülők joga és kötelezettsége, hogy a gyermeket gondozzák, a gyermek megélhetéséhez és felnevelkedéséhez szükséges feltételeket biztosítsák. A gyermek lakhatását a szülők a saját háztartásukban kötelesek biztosítani. A gyermek lakóhelye - ha a bíróság vagy a gyámhatóság eltérően nem rendelkezik - a szülei lakása, akkor is, ha a gyermek átmenetileg máshol tartózkodik.

A gyermek gondozása és nevelése tulajdonképpen a szülő felügyelet körébe tartozó legfontosabb, és egyben legtagabb részjogosítvány is, ez azonban nem csupán az anyagi javak biztosításában merül ki, hanem világnézeti, vallási, erkölcsi elemeket is egyaránt tartalmaz. A nevelés területén a szülők integritása érvényesül, hiszen ez egy érzékeny, személyes jellegű kérdés, amibe a hatóság nehezen szólhat bele, ha a szülők között e téren nincs megegyezés. A Ptk. 4:166.§-a rögzíti, hogy a gyermek nevelésével összefüggő lelkiismereti és vallásszabadság körébe tartozó kérdésekről a gyámhatóság még

a szülők közötti vita esetén sem dönthet, és nem vonható bírói mérlegelés körébe sem egy szülői felügyelet gyakorlása iránt indított perben sem.

A gyermek nevelésében kulcsszerepet játszik az életpályájának a megválasztása, amelyet a Ptk. 4:153.§-a szerint a gyermek és a szülők közösen döntenek el. Amennyiben a gyermek taníttatásával, iskola megválasztásával, életpálya kijelölésével összefüggésben a szülő és a gyermek között vita van úgy ebben a vitában a gyámhatóság dönt.

3.3. A gyermek vagyonának kezelése

A szülői felügyeleti jogok egyik fontos részterülete a gyermek vagyonának kezelése, melynek egyre nagyobb a jelentősége, tekintettel arra, hogy egyre gyakoribb a kiskorú gyermek öröklése vagy az, hogy ajándékozás folytán egy kiskorú gyermek ingatlanvagyon tulajdonosává válik. A Ptk. 4:155.§ (1) bekezdése szerint a szülői felügyeletet gyakorló szülő joga és kötelezettsége, hogy a gyermek minden olyan vagyonát kezelje, amely e törvény szerint nincs kivéve a kezelése alól. A szülő nem kezelheti a kiskorú gyermek azon vagyonát, amelyet a korlátozottan cselekvőképes kiskorú munkával szerzett meg, hiszen ennek erejéig a kiskorú akár kötelezettséget is vállalhat.

A szülői felügyeletet közösen gyakorló szülők megállapodhatnak abban is, hogy a gyermekük vagyonát csak az egyik szülő kezelje, ilyenkor meghatalmazást ad az egyik szülő a másiknak, amit vagy közokiratba, vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni ahhoz, hogy az érvényes legyen.

A szülők gyermekük vagyonát biztosítékadás és számadási kötelezettség nélkül kezelik, azonban ugyanazzal a gondossággal kötelesek eljárni a rendes vagyonkezelés szabályai szerint, mint a saját ügyeikben, és amennyiben a kötelezettségüket szándékosan, vagy súlyos gondatlanságból megszegik, akkor felelősek az ezzel okozott kárért. Amennyiben a szülők a gyermekük vagyonának kezelése során a kötelességüket a gyermek érdekét súlyosan sértő módon nem teljesítik, akkor a gyámhatóságnak többféle eszköz áll a rendelkezésére, például kötelezheti a szülőket biztosíték adásra, vagy arra, hogy úgy adjanak számot a gyermek vagyonának a kezeléséről, mint a gyám.

3.4. A gyermek törvényes képviselése

A szülői felügyeletet gyakorló szülők a gyermeküket személyi és vagyoni ügyeiben is képviselhetik. Ha azonban a szülőnek nincs vagyonkezelői joga, akkor a gyermeke vagyoni ügyeiben nem járhat el, és őt nem képviselheti.

3.5. Gyámnevezés és a gyámságból való kizárás joga

A szülői felügyeletet gyakorló szülő jogosult közokiratban vagy végintézkedésben a gyermeke számára gyámot megnevezni. Amennyiben a szülők eltérő gyámot neveznek meg, úgy a gyámhivatal dönt arról, hogy a gyámságot a különböző személyek közül végül ki lássa el.

4. A szülői felügyelet gyakorlásának módjai

A szülői felügyelet gyakorlásának módjáról elsősorban a szülők dönthetnek szabadon. Együttélő szülők esetében az alapvetés az, hogy a szülői felügyeletet közösen gyakorolják a gyermek felett. A Ptk. 4:164.§ (1) bekezdése szerint a szülői felügyeletet a szülők - megállapodásuk vagy a gyámhatóság vagy a bíróság eltérő rendelkezése hiányában - közösen gyakorolják akkor is, ha már nem élnek együtt. Bár vannak irodalmi álláspontok, amelyek szerint ezáltal a közös szülői felügyelet a főszabály lenne, az uralkodó nézet szerint ez inkább csak egy kiegészítő szabály arra az esetre vonatkozóan, ha a szülők megállapodása, a gyámhatóság vagy a bíróság döntése nem rendelkezne a különélő szülők szülői felügyeletének gyakorlásáról.

A szülők tehát szabadon dönthetik el, hogy milyen módon rendezik egymás között a szülői felügyeleti jogaik gyakorlását és kötelezettségeik teljesítését azzal a feltétellel, hogy a gyermek kiegyensúlyozott életvitelét a különélő szülőknek is biztosítaniuk kell. További megkötésként határozza meg a törvény, hogy a közös szülői felügyelet ellenére az azonnali intézkedést igénylő esetben az egyik szülő önállóan is dönthet, ha erre a gyermek érdekében szükség van, ebben az esetben azonban a másik szülőt haladéktalanul értesíteni kell.¹¹

¹¹ Ptk. 4:164. § (1)-(3) bekezdése

A különélő szülők az alábbiak szerint gyakorolhatják szülői felügyeleti jogukat:

- a szülői felügyeletet teljeskörűen az egyik szülő gyakorolja. Ebben az esetben a szülők a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben továbbra is közösen döntenek, azonban ezeken kívül kizárólag az egyik szülőt illetik meg, illetve terhelik a szülői felügyelettel kapcsolatos jogok és kötelezettségek;
- a szülői felügyelettel kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket egymás között megosztják;
- a szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket közösen gyakorolják. Ennek az esetnek egy különleges változata, ha mindezt váltott gondoskodás keretében teszik.

4.1. A szülői felügyeletet teljeskörűen egyik szülő gyakorolja

Ez tekinthető a legtipikusabb megoldásnak a mai napig, és a szülői felügyeletet gyakorló szülő jellemzően az anya. Ebben az esetben ő gyakorolja a jogokat, a különélő szülő pedig kapcsolattartásra jogosult, gyermektartásdíj fizetésére kötelezett, valamint lehetősége van részt venni a döntéshozatalban a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések tekintetében. A Ptk. Családjogi könyve szerint a különélő szülő a jogait ténylegesen nem gyakorolja.

A Ptk. 4:165. § (1) bekezdése szerint az a körülmény, ha a gyermek egyik szülő háztartásában hosszabb ideje háborítatlanul nevelkedik, és azt a másik szülő nem ellenzi, arra enged következtetni, hogy a szülők megállapodtak abban, hogy a gyermekkel együtt lakó szülő gyakorolja teljeskörűen a szülői felügyeletet.

Bár az eredeti Ptk. javaslat normaszövegében még szerepelt a “teljeskörűen” szófordulat, ez a végleges és elfogadott törvényből már hiányzik, ezért sok megállapodás és bírói ítélet a “kizárólagos szülői felügyelet” szófordulatot használja és azzal azonosítja. Ez azonban nemcsak szemben áll a Ptk. szemléletével, hanem egyszerűen nem illeszkedik a szülői felügyelet struktúrájába, hiszen a különélő szülő szülői felügyelete önmagában a különélésnél fogva nem szünetel. A kizárólagosság lehetőségének

ellentmond a Ptk. 4:175. § (1) bekezdése is, amely szerint a különélő szülők a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben közösen gyakorolják ez esetben is a jogaikat.¹²

A Ptk. családjogi részének kodifikációja során egyebekben kifejezett hangsúlyt kapott a különélő szülő jogainak bővítése. Arra is van lehetőség, hogy a szülői felügyelet rendezése során akár megállapodással, akár döntéssel a különélő szülő által gyakorolható jogokat bővítsék, pl. a vagyonkezelés vagy a törvényes képviselő jogával.

4.2. A szülői felügyeleti jogok megosztott gyakorlása

A szülők szabadon megállapodhatnak abban is, hogy a szülői felügyeleti jogokat egymással megosztják. Ilyenre példa, ha megállapodásuk alapján az egyikük gyakorolja pl. a gondozás-nevelés jogát, a másik pedig ellátja a vagyonkezeléssel kapcsolatos feladatokat, a törvényes képviselőt pedig együtt gyakorolják.

4.3. A közös szülői felügyelet

A közös szülői felügyelet lényegében jogi kategóriaként határozható meg, amikor a szülői felügyelet - az apai és az anyai státusz egyenlőségéből következően - mindkét szülőt megilleti. A szülői felügyelet közös gyakorlása során a szülők jogai és kötelezettségei egyenlők, és a szülői felügyeleti jogokat közösen gyakorolják. Ez azonban nem jelenti azt, hogy automatikusan mindkét szülő fizikailag is azonos intenzitású és időtartamú kapcsolatban él együtt a gyermekkel, vagy hogy mindent közösen kell csinálniuk.

A közös szülői felügyelet a gyakorlatban háromféleképpen valósulhat meg: az első esetben egyszerű kompromisszum a felek számára, de ténylegesen csak az egyik szülő gondozza, neveli a gyermeket, aki az ő háztartásában lakik, a másik szülő pedig kapcsolattartásra jogosult. A második lehetőség, amikor fizikailag is egyforma időt töltenek a gyermekükkel, ezt nevezzük váltott gondoskodásnak. A harmadik lehetőség pedig az, hogy a gyermek az egyik szülő háztartásában él, így biztosítható számára a nyugalom és az állandóság, de a másik szülőnek széleskörű - az általában megszokotthoz képest gyakoribb, esetleg hosszabb időtartamú - kapcsolattartást biztosítanak. A széleskörű és rugalmas kapcsolattartás komoly

¹² Ld.: Szeibert Orsolya: Új mérföldkő a hazai családjogi szabályozásban. i. m. 12. o.

segítséget jelenthet az egyedülálló szülőknek, ebben a rendszerben megvalósulhat az, hogy valóban közösen nevelik tovább a gyermeket (co-parenting), hiszen váltott gondoskodás esetén nem együtt, hanem felváltva teszik ezt.¹³

A közös szülői felügyeletnek számos előnye van: ebben az esetben a felelősség nemcsak az egyik szülő vállát terheli, ennek nyomán talán több segítségre, támogatásra is számíthat. Sokszor az ebben való megállapodás tehet pontot a szülők viszálykodására, mert egy megfelelő kompromisszumos megoldást jelenthet a konfliktusok feloldására, így a különélő szülőknek sem kell azt éreznie, hogy megfosztották a jogaitól és elszakították gyermekétől. Mellette szól, hogy a gyermeknek mindkét szülőre szüksége van a megfelelő pszichoszociális fejlődéséhez. A közös szülői felügyelet lehetővé tétele a felek együttműködésére is pozitív hatással lehet, mivel a felmerülő problémákat közösen kell megoldaniuk.¹⁴

A közös szülői felügyelet ellenérvei közül az emelhető ki, hogy a közös felügyelet a gyakorlatban leginkább a szülők közötti kommunikáció súlyos hiányosságai, vagy teljes hiánya miatt nem lehetséges.

4.4. A váltott gondoskodás

A váltott gondoskodás jelenti a gyermekkel való tényleges, azonos időtartamú fizikai együttlétet. Fontos kiemelni, hogy váltott gondoskodásról csak akkor beszélhetünk, ha a két szülő felváltva ugyanannyi időt tölt a gyermekkel, ha ebben eltérés van, az már nem tekinthető váltott gondoskodásnak. A váltott gondoskodás a fizikai értelemben is közös szülői felügyeletet jelenti, amely mellett már nem kapcsolattartásról beszélünk, hanem teljes értékű szülői felügyeleti jogról: a gyermek idejének felét anyai, idejének másik felét pedig apai gondoskodásban tölti. Azt mondhatjuk, hogy a közös szülői

¹³ Ld.: Visontai-Szabó Katalin: A szülői felügyelet rendezésének jogi keretei és pszichológiai háttere. *Glossa Iuridica*, VIII. évf. 4. szám (2022), 88. o.

¹⁴ Ld.: Dajkó Péter: A szülői felügyelettel kapcsolatos perek szabályai a gyermek jogainak érvényesülésére figyelemmel. <https://www.mabie.hu/attachments/article/152/dr.%20Dajk%C3%B3%20P%C3%A9ter%20-%20A%20sz%C3%BCl%C5%91i%20fel%C3%BCgyelettel%20kapcsolatos%20perek%20szab%C3%A1lyai%20a%20gyermek%20jogainak%20%C3%A9rv%C3%A9nyes%C3%BCl%C3%A9s%C3%A9re%20figyelemmel.pdf> 2024.11.25.

felügyelet előfeltétele, alapja a váltott gondoskodás elrendelésének, de a közös szülői felügyelet nem jár szükségszerűen a váltott gondoskodás elrendelésével.¹⁵

A váltott gondoskodásnál kiindulópontnak kell tekinteni, hogy mindkét szülő alkalmas a gyermeknevelésre és hajlandó is a gyermeket nevelni, vele folyamatosan törődni.¹⁶ Bizonyos, hogy a váltott elhelyezésben szerepe van annak, hogy a nők teljes értékű munkaerőként állnak helyt a munkaerőpiacon, s annak is, hogy az apák valóban fokozódó mértékben vállalnak részt gyermekük mindennapi gondozásában.

Ahhoz, hogy a váltott gondoskodás tényleg a gyermek érdekét és ne a szülők kényelmét szolgálja, érdemes néhány elvi és tárgyi feltételnek teljesülnie, amelyek meglétére a bíróságnak célszerű figyelmet fordítania a szülők megállapodásának jóváhagyása előtt. Az elvi feltételek körében fontos, hogy a szülők azonos, de legalábbis hasonló nevelési elveket valljanak, tiszteletben tartsák a másik szülő jogait és legalább minimális szinten együtt tudjanak működni egymással. Eleget tegyenek a tájékoztatási kötelezettségüknek, és ne neveljék a gyermeket a másik szülő ellen, ne becsméreljék őt a gyermek előtt, mert ezzel lojalitáskonfliktusba kergetik. A tárgyi feltételek közé tartozik, hogy a szülők lehetőleg közel lakjanak egymáshoz és az iskolához, és nagyjából hasonló lakhatást és anyagi körülményeket legyenek képesek biztosítani a gyermek számára (amennyiben ez nem biztosított, a szerényebb körülmények között élő szülő kiegészítő tartást kérhet). Fontos továbbá figyelembe venni a gyermek életkorát és személyiségét, a szüleivel és a testvéreivel való kapcsolatát. Lényeges továbbá, hogy a váltásokat, azaz, hogy milyen időközönként kell a gyermeknek egyik helyről a másikra költözni, az ő igényeihez és szükségleteihez igazítsák.

A váltott gondoskodás hátránya lehet ugyanis, hogy a gyermek számára megterhelő lehet az állandó költözködés, kialakulhat nála az otthontalanság, gyökértelenség érzése, továbbá káros lehet számára, ha a szülők nevelési elvei különböznek és egymásnak ellentmondó elvárásoknak kell megfelelnie egyik,

¹⁵ Ld.: Jogászvilág.hu: Változások a közös szülői felügyelet gyakorlásában 2022. január 1-jétől. <https://jogaszvilag.hu/szakma/valtozasok-a-kozos-szuloi-felugyelet-gyakorlasaban-2022-január-1-jetol/> 2024.11.25.

¹⁶ Ld.: Szeibert Orsolya: Együtt a házasság felbontása után is? A közös szülői felügyelet és a váltott elhelyezés európai tendenciái. In: Családi Jog, 2012/4. szám. 2. o.

illetve másik szülőnél.¹⁷ Az előnyeik közé tartozik azonban, hogy a gyermek mindkét szülővel szoros kapcsolatban maradhat, amelyről feltételezhető, hogy a gyermek mindenekfelett álló érdekét szolgálja. Ezenfelül a megoldás kellően szolgálja a szülők érdekeit is, egyik sem válik ugyanis kirekesztetté a gyermek életéből.¹⁸

Mivel a váltott gondoskodás elrendelésénél a gyermek személyisége döntő lehet, ezért fontos a közös kiskorú gyermek véleményének megismerése, emiatt célszerű a szülőknek és a gyermeknek közösen, vagy legalább a gyermek véleményének, szempontjainak, kérésének figyelembe vételével meghozni a döntést. A gyermek váltott elhelyezéssel szembeni tiltakozása e megoldás mellőzését indokolja.¹⁹

5. A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése

Főszabály szerint a szülői felügyelet gyakorlásának módjáról a szülők szabadon dönthetnek, egymással megállapodást köthetnek. Ez a megállapodás történhet szóban, írásban, vagy akár ráutaló magatartással. Írásbeli megállapodásuk jóváhagyását a gyámhatóságtól és a bíróságtól is kérhetik.

Amennyiben nem tudnak a szülői felügyeletről és az ahhoz kapcsolódó kérdésekről egymással békésen megállapodni, akkor a bíróságnak kell erről döntenie a szülői felügyelet rendezése iránti per során. Az ilyen perek megállapodás hiányában jellemzően nagyon elhúzódnak és érzelmileg erősen túlfűtöttek.

5.1. A szülők megállapodása

A Ptk. egy rugalmas rendszert kíván megvalósítani azzal, hogy a szülői felügyelet rendezését elsősorban a szülőkre bízva és az előző pontban láthattuk, hogy több lehetőség közül is választhatnak a szülői felügyeleti jogok rendezése kapcsán: azokat közösen gyakorolhatják, egymás között megoszthatják, de megállapodhatnak abban is, hogy a szülői felügyeletet az egyikük gyakorolja. A szülők erre irányuló megállapodására utal, ha a gyermek hosszabb ideje háborítatlanul egyikük háztartásában nevelkedik.²⁰

¹⁷ Ld.: Visontai-Szabó Katalin: A szülői felügyelet rendezésének jogi keretei és pszichológiai háttere. i.m. 86. o.

¹⁸ Ld.: Szeibert Orsolya: Új mérföldkő a hazai családjogi szabályozásban. i.m. 14. o.

¹⁹ Ld.: Barzó Tímea: A gyermek érdekének védelmét erősítő családjogi alapelv érvényesülésében felmerülő ellentmondások. *Opuscula Civilia*, Budapest, 2017/2. sz., 10-11. o.

²⁰ Ptk. 4:165. § (1) bekezdés

A hosszabb ideje történő nevelkedést a Ptk. nem szorítja időkeretek közé, bírói mérlegelés kérdése lehet, ha a szülők között utóbb vita alakul ki abban a kérdésben, hogy volt-e ilyen megállapodás.

Fontos azonban megjegyezni, hogy mégha megállapodásuk szerint egyikük gyakorolja is teljeskörűen a szülői felügyeletet, a gyermek életét érintő lényeges kérdésekben - amennyiben ezt a bíróság ítéletében nem korlátozta - továbbra is közösen kell dönteniük. A szülők bármikor jogosultak arra, hogy a megállapodásukat közös megegyezéssel módosítsák.

Amennyiben közös szülői felügyeletben állapodnak meg a szülők, úgy meg kell állapodniuk abban is, hogy a gyermek lakóhelye melyik szülőnél lesz, ami nem jelent elhelyezést.

A Ptk. 4:21. § (4) bekezdése szerint, amennyiben a házastársak a megegyezésen alapuló bontóperük során kötnek egyezséget a közös szülői felügyeletről, akkor a kapcsolattartás kérdését nem kell rendezniük. A Kúrián működő Új Ptk. Tanácsadó Testülete szerint ez azt jelenti, hogy a kapcsolattartást nem kötelező rendezni, de a Ptk. nem is tiltja meg a feleknek. A közös szülői felügyelet mellett a kapcsolattartásban való megállapodás így nem jogszabálysértő, még akkor sem, ha a két jogintézmény elvileg kizárja egymást. A feleknek a kapcsolattartás kérdésében kötött egyezsége tehát közös szülői felügyelet mellett is jóváhagyható.²¹

A szülők megállapodása főszabályként nincs alakszerűséghez kötve, de van mód arra, hogy megállapodásukat a gyámhatóság előtt tegyék meg. Ekkor a gyámhivatal a megállapodásukat kérésükre jegyzőkönyvben rögzíti. A jegyzőkönyvben rögzíteni kell azt a tényt is, hogy a gyermek a megállapodásuk alapján melyik szülő gondozásában nevelkedik, valamint, hogy a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben a szülői felügyeleti jogot közösen gyakorolják, feltéve, hogy a bíróság nem rendelkezett ettől eltérően.

A szülők a megállapodásuk jóváhagyását kérhetik a bíróságtól is. A jegyzőkönyvbe foglalt megállapodást a bíróság csak abban az esetben hagyhatja jóvá, ha annak tartalma a gyermek érdekével nem

²¹ Ld.: Új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye a Ptk. 4:21. § (4) bekezdése kapcsán. https://www.kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=345&body_value= 2024.11.25.

ellentétes.²² Közös szülői felügyelet, illetve váltott gondoskodás elrendelése esetén ahhoz, hogy ezt megállapítsa, a szülőknek részletesen nyilatkozniuk kell arra vonatkozóan, hogy a közös szülői felügyeleti jogot hogyan kívánják megvalósítani a gyakorlatban, ugyanis a gyermek kiegyensúlyozott életvitelét biztosítaniuk kell.²³ Amennyiben azonban a bíróság úgy találja, hogy a szülők nem alkalmasak a közös szülői felügyelet gyakorlására, mert például nem tudnak egymással együttműködni, vagy pedig ez nem biztosítaná a gyermek kiegyensúlyozott jövőbeni életvitelét, úgy a bíróság a felek megállapodását nem hagyhatja jóvá egyezséggel a gyermek érdekében figyelemmel. Egyre gyakoribb azonban, hogy a szülők megegyeznek a közös szülői felügyelet gyakorlásában és ezen egyezségüket a bíróság is jóváhagyja.

5.2. Bírói ítélettel történő rendezés

Amennyiben a különélő szülők nem tudnak megállapodni a szülői felügyelet gyakorlásáról, a házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben - a szülők kérelmére vagy hivatalból - a bíróság dönt arról, hogy a szülői felügyeletet melyik szülő gyakorolja, melynek során a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének legkedvezőbb biztosítását veszi alapul.

2022. január 1. napja előtt a bíróság a szülők erre vonatkozó megállapodásának hiányában nem rendelhetett el közös szülői felügyeleti jogot. Az akkori jogirodalmi álláspont szerint ez ugyanis olyan fokú együttműködést kívánt meg a szülőtől, amely csak egyetértésük esetén valósítható meg.²⁴ A 2022. január 1. napján hatályba lépett módosítás viszont lehetővé teszi, hogy a bíróság kizárólag az egyik szülő kérelmére is közös szülői felügyeletet, akár váltott gondoskodást is elrendelhesen. A Ptké. módosításával a törvényhozó egyértelművé tette, hogy az új szabályozást csak a hatálybalépést követő bírósági eljárásokban kell alkalmazni.

Fontos megjegyezni, hogy a bíróság kizárólag kérelemre rendelhet el közös szülői felügyeletet, hivatalból, kérelem hiányában nem, és ez csupán lehetőség a bíróság számára, de nem kötelező, ráadásul különösen nyomatékos feltételnek kell tekinteni azt, hogy a közös szülői felügyelet a kiskorú gyermek

²² Ld.: Boros Zsuzsa - Katonáné Pehr Erika - Kőrös András - Makai Katalin - Szeibert Orsolya: Polgári Jog, Családjog. Negyedik, átdolgozott kiadás. Szerkesztette: Kőrös András, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft., Budapest, 2021. 341. o.

²³ Ld.: Dajkó Péter: i.m.

²⁴ Ld.: Dajkó Péter: i.m.

érdekében kell, hogy álljon. Lényeges, hogy különélő szülők esetén a szülői felügyelet közös gyakorlásának elrendelése ne okozzon zavart a gyermek fejlődésében, mindennapjaiban. Nyilvánvaló, hogy ennek elrendelésére a körülmények széleskörű bírói mérlegelését követően csak akkor kerülhet sor, ha a bíró a szülők és gyermek meghallgatását követően meggyőződik arról, hogy valóban ez a döntés a gyermek számára a legkedvezőbb.

Amennyiben a bíróság úgy látja, hogy a gyermek érdekét nem szolgálja a közös szülői felügyelet elrendelése, akkor továbbra is módja van arra is, hogy a szülői felügyelet gyakorlására csak az egyik szülőt jogosítsa fel vagy bizonyos szülői felügyeleti jogokat a szülők között megosszon.²⁵

A bíróság a felügyeleti jogok és kötelezettségek, a gondozás-nevelés körében jelentkező feladatok megosztásáról a következő döntéseket hozhatja a gyermek érdekében, amennyiben a szülői felügyelet gyakorlásáról ítéletben kell rendelkeznie:

- az egyik szülőt jogosítja fel a szülői felügyeleti jogok teljes körű gyakorlására, a különélő szülő a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések kivételével a szülői felügyeleti jogokat nem gyakorolja;
- több jogot biztosít a különélő szülőnek azzal, hogy meghatározza, hogy az egyes szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket melyik szülő milyen módon gyakorolja, és ennek keretében feljogosíthatja a különélő szülőt a gyermek gondozásával, nevelésével összefüggő egyes feladatok ellátására, és kivételes esetben a vagyonkezelés és a gyermek vagyoni ügyeiben a törvényes képviselő teljes körű vagy részleges gyakorlására;
- kevesebb jogot biztosít a különélő szülőnek, amikor a gyermek sorsát érintő valamely lényeges kérdésben való döntés jogát korlátozza vagy megvonja;
- közös szülői felügyeletet rendel el kizárólag az egyik szülő kérelmére;
- váltott gondoskodást rendel el kizárólag az egyik szülő kérelmére.

²⁵ Ld.: Ptk. 4:167/A. §-hoz fűzött indokolás

Amennyiben a bíróság ítélettel rendeli el a közös szülői felügyeletet, úgy a Ptk. 4:167/A. §-a részletezi, hogy ennek során a bíróságnak miről kell rendelkeznie. Ha nem kerül sor a közös szülői felügyelet elrendelése mellett váltott gondoskodás elrendelésére, akkor a bíróság szabályozza a különélő szülőnek a gyermekkel való kapcsolattartását és dönt a gyermek tartásáról. A közös szülői felügyelet elrendelése esetén a bíróság kijelöli a gyermek lakóhelyét.

Amennyiben a bíróság a szülőket felváltva, azonos időtartamban jogosítja fel a gyermek gondozására - vagyis váltott gondoskodást rendel el -, dönt a szülő által önállóan gyakorolt gondoskodás időtartamának mértékéről - a szünetek és az ünnepek időszakára is kiterjedően -, a gyermek átadása, átvétele módjáról, továbbá szükség esetén a gyermek tartásáról is. Váltott gondoskodás esetén nincs szükség arra, hogy a kapcsolattartásról rendelkezzen, bár ettől nincs is elzárva, ha a gyermek érdekében az egyéni körülményekre, a szülőknél töltött időtartam hosszára figyelemmel az áll, hogy a szülőjével a külön töltött idő alatt is mindenképpen találkozzon. Megjegyzendő továbbá, hogy az, hogy a szülők a gyermekről ugyanannyi ideig gondoskodnak, nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a bíróság a szülők eltérő vagyoni- és jövedelmi viszonyaira, illetve életkörülményeire figyelemmel szükség esetén az egyik szülő részéről tartásdíj fizetési kötelezettséget állapítson meg, ún. kiegészítő gyermektartásdíjat írjon elő.

A bíróságnak váltott gondoskodás elrendelése esetén is ki kell jelölnie a gyermek lakóhelyét. Ezzel kapcsolatban került az új Ptk. Tanácsadó Testület elé annak kérdése, hogy "a közös szülői felügyelet keretei közötti váltott elhelyezés esetében megjelölhető-e mindkét szülő lakása a gyermek lakóhelyeként." A Testület véleményében utalt az állampolgárok lakcímének, tartózkodási helyének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény 5. § (2) és (3) bekezdésére, valamint az annak végrehajtásáról szóló 146/1993. (X.26.) Korm. rendelet 30. §-ára, amelyek alapján egyértelműen a szülők kötelezettsége, hogy rögzítsék: kettejük közül melyikük lakóhelye szolgál a gyermek lakóhelyéül. A váltások eredményeként gyakorlatilag előfordulhat, hogy a gyermek ténylegesen két helyen lakik, azonban a gyermeknek ilyen esetben is csak egy nyilvántartott lakóhelye lehet.

A hatásköri viták elkerülése érdekében a Ptk. 4:167/A. § (3) bekezdése egyértelművé teszi, hogy ha a bíróság a szülőket felváltva, azonos időtartamban jogosítja fel a gyermek gondozására, akkor az időtartammal, illetve a gyermek átadásával, átvételével kapcsolatos döntések megváltoztatását is a

bíróságtól lehet kérni. Ugyanakkor továbbra is irányadó a Ptk. 4:166. §-a szerinti szabály, amely szerint a közös szülői felügyelet gyakorlása kapcsán felmerülő egyéb vitás kérdésekben - a lelkiismereti és vallásszabadság körébe tartozó kérdés kivételével - a gyámhatóság dönt.

Jogosan merül fel a kérdés, hogy vajon hogy fog működni az együttműködés, amit a közös szülői felügyelet és a váltott gondoskodás megkíván, ha azt nem a felek maguk választják, hanem a bíróság kényszeríti rájuk? A külföldi tapasztalatok azt mutatják, hogy alapvetően kétféle kimenetele lehet a súlyosan konfliktusos szülői kapcsolatban ennek: vagy teljesen elszigetelődnek egymástól és ennek hatására a gyermek is elszakad az egyik szülőtől, vagy a szülőket valamiképpen ez a döntés ráveszi az együttműködésre és ennek hatására javulni fog a kapcsolatuk. Fontos azonban kiemelni, hogy nem hagyatkozhatunk kizárólag arra, hogy a szülők "majd valahogy megtanulják az együttműködést", érdemes lenne őket erre - mediáció, családterápia, válási terápia vagy egyéb támogató módszerek, ismeretterjesztés segítségével - felkészíteni.²⁶

III. Bizonyítási eljárás a szülői felügyelet rendezése iránt

A Ptk. szabályozása lehetővé teszi, hogy közös szülői felügyeletet és váltott gondoskodást csak az egyik fél kérelmére is elrendeljen a bíróság. Amennyiben a felek között egyetértés van, az eljárás a tárgyaláson kötött egyezséggel és annak bírói jóváhagyásával viszonylag rövid idő alatt befejeződhet. Amennyiben viszont a felek között nincs egyetértés és bizonyítási eljárás lefolytatása válik szükségessé, a per időtartama nagyon megnövekedhet, mire a bíróság a szükséges bizonyítékokat beszerzi, amelyek közül kétségtelenül a leghosszabb időt - amennyiben arra sor kerül - a szakértői bizonyítás veszi igénybe. Kétségtelen, hogy mind a közös szülői felügyelet, mind a váltott gondoskodás akkor rendelhető el, ha a bíróság meggyőződik arról, hogy az a gyermek érdekét szolgálja. Ez utóbbi semmiképpen nem azonosítható a "nem ellentétes a gyermek érdekével" fordulattal. Ahhoz, hogy a bíróság megítélhesse, hogy mi szolgálja legjobban a gyermek érdekét, érdemben kell arra bizonyítást lefolytatni, hogy a

²⁶ Ld.: Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány: Állásfoglalás az IM családjogi munkacsoportja számára a polgári anyagi jogot és eljárásjogot érintő módosításokról. <https://hintalovon.hu/2021/10/20/allasfoglalas-az-im-csaladjogi-munkacsoportja-szamar-a-polgari-anyagi-jogot-es-eljarasjogot-erinto-modositasokrol/> 2024.11.25.

különböző megoldások miként szolgálnák a gyermek érdekét, és ezek közül kell kiválasztani azt, amelyik erre a leginkább alkalmas.²⁷

A bíróság a szülők közötti megállapodás hiányában többnyire csak igen széles körű bizonyítási eljárás lefolytatását követően tudja megítélni, hogy melyik szülő alkalmasabb a gyermek nevelésére, melyik szülő tudja kedvezőbben biztosítani a gyermek testi, szellemi, erkölcsi fejlődését. A bíróság megalapozott döntéséhez a korábnál szélesebb körű mérlegelés és a felek körülményeinek átfogóbb feltárása szükséges annak megállapításához, hogy a gyermek testi, szellemi, és erkölcsi fejlődése melyik szülőnél kedvezőbb.²⁸

1. A bizonyítás szempontjai

A Legfelsőbb Bíróság 24. számú Irányelvvel módosított 17. számú Irányelv határozta meg évtizedekig a gyermekelhelyezési perekben az egységes bírói gyakorlat kialakításához irányadó szempontrendszert. A Kúria az új Ptk. hatálybalépésekor 1/2014. PJE sz. határozatának V/a. Pontjában kimondta, hogy a 17. Számú Irányelvét már nem tartja irányadónak. Azonban mégis több alkalommal mutatott rá a Kúria, hogy a Ptk. 4:167. §-a lényegében fenntartotta a szülői felügyelet új terminológiája mellett a gyermekelhelyezés keretszabályát: a bíróság azt mérlegeli, hogy a gyermek testi, érzelmi, szellemi és erkölcsi fejlődése miként biztosítható legkedvezőbben, tehát melyik szülő képes kedvezőbb feltételeket teremteni a gyermek fejlődéséhez.²⁹ Tekintettel arra, hogy az Irányelv a gyermek elhelyezésével kapcsolatos szempontokat rögzítette, az abban foglalt elvek nagy része megfelelően irányadó lehet a szülői felügyeleti jogok gyakorlásáról való döntés során is.

A 17. számú Irányelv alapján a bíróságnak az alábbi szempontokat kell vizsgálnia: a szülők, illetve a gyermek lakás- és életkörülményei, a szülő nevelésre való alkalmassága, nevelési képessége, az

²⁷ Ld.: Szeibert Orsolya: Új mérföldkő a hazai családjogi szabályozásban. i.m. 14. o.

²⁸ Ld.: dr. Murányiné dr. Perbiró Andrea: A megváltozott szülői felügyeleti jogok gyakorlásának szabályairól eseti alkalmazásuk tükrében. 25. o.

<https://www.mabie.hu/attachments/article/219/A%20megv%C3%A1ltzott%20sz%C3%BCl%C5%91i%20fel%C3%BCgyeleti%20jogok%20gyakorl%C3%A1s%C3%A1nak%20szab%C3%A1lyair%C3%B3l%20eseti%20alkalmaz%C3%A1suk%20t%C3%BCkr%C3%A9ben.pdf>

2024.11.25.

²⁹ Pfv.II.20.088/2018/5.

állandóság, a gyermek érzelmi kötődése, a gyermek kívánsága, a testvérkapcsolatok és a szülők magatartása.

A szülői felügyeleti jogok gyakorlásáról való döntés során a bíróság elsődleges szempontja továbbra is a gyermek legfőbb érdeke. Általánosságban a bíróságnak gondosan vizsgálnia kell, hogy a szülőket az egyéniségük, az életmódjuk, erkölcsi tulajdonságuk, személyiségük alkalmassá teszik-e a gyermek nevelésére. Figyelembe kell venni a gyermekhez való ragaszkodás őszinteségét, a gyermeknek a szülő iránt táplált érzelmeit, a gyermeknek az egyik vagy másik szülőhöz való kötődését, a szülő nevelési képességeit, az iskoláztatási lehetőségeket. Ezek mellett nem elhanyagolhatóak az objektív szempontok sem, mint a lakhatás, a mozgástér, az együttélő személyek száma és az anyagi lehetőségek. Ugyanakkor nem lehet döntő körülmény a szülők vagyoni helyzetének különbsége, a gyermek kora vagy neme.

A szülők nevelésre való alkalmasságának, nevelési képességének meghatározása legtöbbször pszichológus szakértő bevonásával történik, aki a szülők személyiségét, életvezetését, erkölcsi tulajdonságait igyekszik feltárni.³⁰

Az állandóság mint a gyermek elhelyezésére irányadó szempont a bírói gyakorlatban túlmisztifikálódott, a bíróságok különös jelentőséget tulajdonítottak a döntéshozatalkor fennálló állapot védelmének, függetlenül létrejöttének körülményeitől, vagy az egyéb körülményektől, annak ellenére, hogy a 17. sz. Irányelv is deklarálta, hogy a szülő terhére esik, ha a gyermek másik szülőhöz kerülését azért akadályozza meg, hogy az állandóság szempontjára tekintettel a gyermek elhelyezését magánál kérje. Általában megállapítható, hogy nem a környezet, hanem a gondozó személy állandósága a meghatározó a gyermek biztonságérzete szempontjából, így a gyakoribb költözések, vagy a korábban ismert lakásban maradás önmagában nem elégséges érvek.³¹ A bíróság álláspontja szerint az állandóság nem vehető figyelembe

³⁰ Ld.: Visontai-Szabó Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben - Családi jog 2015/1. szám, 25. oldal

³¹ Ld.: dr. Bencze Lászlóné-dr. Brávác Ottóné-dr. Csiky Ottó-dr. Filó Erika-dr. Katonáné dr. Pehr Erika - dr. Kőrös András-dr. Makai Katalin-Piros Zsuzsanna-dr. Somfai Balázs-dr. Szeibert Orsolya-dr. Szócs Tibor: A Családjog kézikönyve 2007., HVG-ORAC, Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest 2007., 642. o.

annak a szülőnek a javára, aki azt önkényes, erőszakos magatartásával, a másik szülőnek a gyermek életéből való kirekesztés szándékával teremti meg.³²

2. Bizonyítékok és bizonyítási eszközök

Ezekben a perekben általában ugyanazokat a bizonyítási eszközöket használják, mint más perekben, azaz a felek előadása, a gyermek meghallgatása, tanúvallomások, leggyakrabban a gyermekkel foglalkozó szakemberek, házi orvos, óvónő, pedagógus illetve családtagok, barátok, szomszédok nyilatkozatai jöhetnek szóba. Kiemelkedő jelentősége van a pszichológus szakértői véleménynek és a környezettanulmánynak, illetve nem ritka, hogy a felek okirati bizonyítékokat is felhasználnak.

A Ptk. 4:171. § (4) bekezdése a gyermek meghallgatásával és életkorától függő beleegyezésének szükségességével kapcsolatban tartalmazza a Csjt.-ből ismert azon megoldást, amely szerint a bíróságnak az eljárása során főszabályként mindkét szülőt meg kell hallgatnia. Indokolt esetben meg kell hallgatnia a gyermeket is, továbbá akkor, ha azt a gyermek maga kéri. A meghallgatás történhet közvetlenül vagy szakértő útján. A gyermek közvetlen meghallgatása - ez nyilván függ a gyermek életkorától, hajlandóságától - számos esetben többletinformációkkal szolgál az eljáró bíróságok számára, ugyanakkor ez a módszer nem feltétlenül terjedt el a hazai gyakorlatban.³³ A gyermek közvetett meghallgatása a szakértő által elvégzett komplex családvizsgálat részeként történik az esetek többségében. A gyermek meghallgatásának jelentősége és a meghallgatás módjai a következő fejezetben kerülnek részletesebben bemutatásra.

A bíróság a gyermek lakhatásának megismerése céljából megkeresheti a szülő lakóhelye szerinti önkormányzatot környezettanulmány készítése végett, melyből kiderülhet a szülő életmódja. Az eljárás gyorsítása végett - miután a Pp. 434. § (6) bekezdése lehetővé teszi - a bíróság sokszor a keresetlevél tartalma alapján, már a perfelvételi tárgyalás előtt beszerzi a környezettanulmányt és a gyermek óvodai, vagy iskolai jellemzését.

³² BH1998.180.

³³ Ld.: Bucsi Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban - egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban, Dunaújvárosi kutatás alapján, in: Család, gyermek, vagyon, a joggyakorlat kihívásai. Szerkesztette: Szeibert Orsolya, HVG-Orac lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012, 298.o.

A Pp. 434. § (4) bekezdése szerint a tanú nem tagadhatja meg a tanúvallomást arra hivatkozva, hogy közeli hozzátartozó, hiszen egy családi állapottal kapcsolatos per során a családtagok vallomása biztosíthatja a legfontosabb bizonyítékot. Ez még akkor is így van, ha sajnos a tanúk többsége nem tekinthető elfogulatlanoknak, és ebből kifolyólag a vallomásaikat fenntartással kell kezelni, mert bár nem biztos, hogy hazudnak, azonban elég az, hogy ők máshogy éltek meg az adott szituációt.

Okirati bizonyítékként szoktak a szülők felvonultatni a perben fényképeket, videó- és hangfelvételeket. A különélő szülők előszeretettel készítenek képet a gyermek piszkos ruhájáról, rendetlen szobájáról, hogy bizonyítsák, hogy a gondozó szülő nem törődik kellőképpen a gyermekkel. Gyakran mutatnak be nyaralások, kirándulások során készült fotókat annak érzékeltetésére, hogy velük milyen jól érzi magát a gyermek, ők mi mindent megadnak neki. További tipikus bizonyítási eszköz a gyermek átadása-átvétele során mobiltelefonnal készült videó- vagy hangfelvétel. Ezen felvételek bemutatása és bizonyítékként való értékelése kapcsán felmerül a kérdés, hogy vajon felhasználható-e a perben a jogellenes keletkezett, a másik szülő tudta és hozzájárulása nélkül készített hangfelvétel bizonyítékként. A bírói gyakorlat általában elutasítja az efféle bizonyítékokat, azonban ha azt tartjuk szem előtt, hogy a bizonyíték nem hamis, vagy hamisított, akkor a keletkezésének módja indifferens, amennyiben a tényállás feltárását segíti. A BH2001.110 szerint az ilyen felvételek felhasználhatók a bizonyítási eljárásban, azonban nem hozhatók nyilvánosságra. Valódi okirati bizonyítékként - amennyiben rendelkezésre áll - a házassági szerződés szolgálhat, ha rendelkeztek benne a házasság felbontása esetére a gyermekek elhelyezéséről. A korábban ügyvéd vagy mediátor közreműködésével létrejött megállapodások, gyámhatóságon kötött egyezségek szintén biztosabb támpontot nyújtanak a bíróság számára.³⁴

3. A pszichológus szakértői vizsgálat

Ha a felek között végképp nincs megegyezés és az egyéb bizonyítékok alapján nem állapítható meg, hogy a gyermek legfőbb érdekének a szülői felügyelet gyakorlásának mely módját érdemes elrendelni, akkor a bíróság pszichológus szakértői bizonyítást rendel el. A szakértői vizsgálat célja a gyermek érdekének pszichológiai meghatározása, amely magában foglalja a szülők nevelési alkalmasságát, és a gyermek

³⁴ Ld.: Visontai-Szabó Katalin: A szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és problémái.

érzelmi kötődésének megállapítását is. A szakértő által végzett komplex családvizsgálatnak minden olyan személyre ki kell terjednie, aki a gyermek nevelésében részt vesz, vagy részt kíván venni, enélkül ugyanis nem lehet megállapítani a család működésének egészét, illetve esetleges diszfunkcióit. A szülők viselkedése, nevelési képessége, a gyermek és a testvérek helyzete, magatartása és az érzelmi kötődések a családon belül így érthetőek meg, és így vonható le érdemi következtetés a gyermekelhelyezést illetően.

Ahhoz, hogy az érdemi döntés meghozatalához alkalmas szakértői vélemény szülessen, nem árt tisztában lenni a bíróságnak azzal, hogy mire vonatkozhat a szakértői vizsgálat, meddig terjed a szakértő kompetenciája és milyen módszereket alkalmaz a szakértő az eljárása során. A pszichológus szakértői véleménynek ugyanis nagyon nagy szerepe van annak ellenére, hogy elvileg csak egy a bizonyítékok körében. Egy kutatás azt találta, hogy az igazságügyi pszichológus szakvélemény szinte eldönti az ügyet, hiszen 90%-ot meghaladó mértékben annál helyezi el a bíróság a gyermeket, akit a szakvélemény kedvezőbb nevelési alkalmasságúként tüntet fel, vagy a gyermek hozzá való kötődését írja erősebbnek.³⁵

2021. január 19. napja óta hatályos az Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara 5/2020. számú Módszertani Levele, amely az igazságügyi klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia egyes szakértői vizsgálatairól szól.³⁶ A Módszertani Levél szerint a klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus kompetenciájába tartozik a nevelési alkalmasság vagy a beszámoló élményszerűségének, a traumatizáltságnak vizsgálata. A szakértő feladata a szakkérdések megválaszolása, így sem ténykérdéseket (ki mit tett, igaz-e, amit állít, stb.), sem jogkérdéseket nem vizsgálhat. Nem minősül szakkérdésnek a szavahihetőség, de a vizsgált személy által előadottak élményszerűségét vizsgálhatja a szakértő.

Az 5. számú módszertani levél érdekessége, hogy a gyermekek vizsgálatánál megállapított korábbi, ötéves alsó életkori határt hároméves korban határozza meg, és hangsúlyozza, hogy a szakértői vizsgálatok lehetőleg egy, maximum két alkalommal valósuljanak meg.

³⁵ A kutatás eredményeiről bővebben: Dr. Grád András, Dr. Mede Lilla, Dr. Jánoskúti Gyöngyvér, Dr. Kőrös András: Az igazságügyi pszichológus szakvélemény szerepe a gyermekelhelyezési perekben. Családi Jog, 2010/1., 13-22. o.

³⁶ Az 5/2020. számú Módszertani Levél az alábbi linken olvasható el:

https://misk.hu/files/modszertani_levelek/MISZK_Modszertani_level_5_2020.pdf 2024.11.25.

A családjogi eljárások kapcsán a módszertani levél kiemeli a nevelésre alkalmasság fogalmát, amely szerint azon személy alkalmas a nevelésre, aki rendelkezik átlagos érzelmi, gondolkodási és viselkedésszabályozási képességgel, alkalmazkodási készséggel, érzelmi gazdagsággal, illetve a realitáskontroll zavara nem érzékelhető. A nevelési alkalmasságnak négy fokozata állapítható meg: átlagos, átlagosnál jobb, átlagosnál gyengébb, alkalmatlan. Bevezeti a relatív nevelési képesség fogalmát, amikor a nevelt és a nevelő kölcsönhatásában az átlagos vagy akár jobb nevelési alkalmasság olyan neveltségi adottságokkal szembesül, amivel nem tud megfelelően bánni, a gyermek képességeihez mérten elvárásai nem teljesíthetők.

A 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 20/B. § (4) bekezdésére figyelemmel rögzíti a módszertani levél, hogy a szakértő a szülői elidegenítést (PAS, parental alienation syndrome) nem vizsgálja, ugyanakkor igyekszik feltárni a gyermekre irányuló, véleménynyilvánítását befolyásolni törekvő, direkt és indirekt ráhatásokat, az elidegenítési törekvéseket.³⁷

Abban az esetben, amikor a szakértői vélemény és a bíróság álláspontja szerinti is mindkét szülő egyformán alkalmas a gyermek nevelésére, akkor a gyermek érzelmi kötődését kell nyomatékosan figyelembe venni a döntés meghozatalakor, amelyet a szakértő indirekt projektív módszerekkel igyekszik feltárni. Az érzelmi kötődés kategóriái a pozitívan közömbös, a negatívan közömbös, a teljes leválásra törekvő reagálás, illetve a határozott, egyik szülő mellett döntő reagálás.

Összességében elmondhatjuk, hogy amennyiben a szülők nem tudnak megegyezni a szülői felügyelet gyakorlásáról, akkor a bíróságnak az ítélethozatalakor rengeteg szempontot kell figyelembe vennie ahhoz, hogy megalapozott döntést hozhasson. A felsoroltak alapján is könnyen látható, hogy ez mennyire időigényes és érzelmileg megterhelő mind a szülők, mind a gyermek számára.

³⁷ Ld.: Hegedűs Ákos: A szakértő szerepe a személyi állapotot érintő perekben. Belügyi Szemle. 2022/9. szám, 1783. o.

IV. A gyermek szerepe az eljárásban

1. A gyermek véleménynyilvánítási joga

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye rögzítette először a gyermek véleménynyilvánítási szabadságát és ezzel szoros összefüggésben a meghallgatáshoz való jogát. Az Egyezmény 9. cikk 2. pontja alapelveként rögzíti a szülői felügyeleti joggal és a kapcsolattartási ügyekkel kapcsolatban, hogy valamennyi érdekelt félnek lehetőséget kell adni az eljárásban való részvételre. A 12. cikk a gyermekek részvételére fókuszálva rendelkezik arról, hogy az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érintő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét. A gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Ezért lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 24. cikkének (1) bekezdése alapján a gyermekeknek joguk van a jólétükhöz szükséges védelemhez és gondoskodáshoz. A gyermekek véleményüket szabadon kifejezhetik. Az őket érintő ügyekben véleményüket életkoruknak és érettségüknek megfelelően figyelembe kell venni. Ezzel összhangban az Európai Unió Tanácsának a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről szóló 2019/1111 rendelet 39. cikk (3) bekezdése deklarálja, hogy a szülői felelősségi ügyekben hozott határozatok elismerése megtagadható, ha meghozatalukra anélkül került sor, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára a 21. cikkel összhangban lehetőséget biztosítottak volna a véleménynyilvánításra, kivéve ha az eljárás kizárólag a gyermek vagyonát érintette, feltéve, hogy e lehetőség biztosítása az eljárás tárgyát figyelembe véve nem volt szükséges; vagy nyomós indokok támasztották alá a meghallgatás mellőzését, figyelembe véve különösen az ügy sürgősségét. Ilyen nyomós indokra lehet hivatkozni például akkor, ha a gyermek testi és lelki épsége vagy élete közvetlen veszélyben van, és minden további késedelem azzal a kockázattal járna, hogy a veszély realizálódik. A gyermek meghallgatásának megfelelő módszeréről az eredetileg eljáró bíróságnak kell döntenie. Ezért egy határozat elismerését nem lehet kizárólag azzal az indokkal megtagadni, hogy az eredetileg eljáró

bíróság más módszert használt a gyermek meghallgatásánál, mint amelyet az elismerés helye szerinti tagállam bírósága alkalmazna.

Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a véleménynyilvánítás a gyermeknek csak joga és nem kötelezettsége. A gyermekre nem hárítható az a teher, hogy döntsön a szülei házasságának vagy kapcsolatának megromlása utáni helyzetben, s megítélje, mi szolgálja érdekeit. Különösen kérdéses a gyermek meghallgatása olyan szituációban, amikor a szülők megegyeznek abban, hogy a gyermek vonatkozásában továbbra is közös szülői felügyeleti jogot gyakorolnak, illetve váltva - váltott elhelyezéssel - gondoskodnak róla.³⁸

1.1. Az ítélőképesség fogalma és vizsgálata

A nemzetközi dokumentumok nem határozzák meg, hogy mit jelent az az ítélőképesség, amely a gyermek véleménynyilvánításának feltétele, ez a feladat szintén a nemzeti jogalkotásra és jogalkalmazásra hárul. Annak megítélése, hogy egy gyermek rendelkezik-e ítélőképességgel, egy rendkívül összetett kérdés: köthető-e meghatározott életkorhoz, s ha nem, akkor vajon létezik-e olyan pl. pszichológiai módszer, mellyel az ítélőképesség megléte vagy hiánya meghatározható.

A magyar jogi szabályozásban az ítélőképesség fogalmát a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban Gyer.) 2. §-a definiálja aszerint, hogy ítélőképessége birtokában lévő gyermeknek azt a kiskorút tekinti, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes meghallgatása során az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni.

A Ptk. 4:148. § alapján a szülőknek kell biztosítaniuk, hogy az ítélőképessége birtokában levő gyermekük a döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson, amit - korára és érettségére tekintettel - megfelelő súllyal figyelembe kell venniük. A 4:171. § (4) bekezdése pedig a korábbiakhoz hasonlóan fogalmazza meg, hogy a bíróságnak az eljárása során indokolt esetben, vagy ha azt a gyermek maga kéri, közvetlenül vagy szakértő útján meg kell hallgatnia a gyermeket is, és erről a lehetőségről minden esetben értesítenie kell a gyermeket. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, a szülői

³⁸ Ld.: Szeibert Orsolya: Együtt a házasság felbontása után is? i.m. 3. o.

felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.

A fogalom-meghatározás ellenére a gyakorlatban komoly problémát jelent a bíróság, illetve az eljáró gyámhatóság számára az eljárásban érintett gyermek ítélőképességének megítélése. Az új Ptk. szintén nem állapít meg olyan életkort, amelynek betöltését követően a gyermeket mindenképpen meg kell hallgatni. A bíróság felelőssége annak eldöntése, hogy mikor indokolt a gyermek személyes részvétele, meghallgatása, illetve mikor szükséges pszichológus szakértő útján tájékozódni a gyermek véleményéről, kötődéséről.³⁹ A magyar bírói gyakorlat megengedhetőnek tartja a gyermekek meghallgatását hat-nyolc éves kortól, a tizenkettő-tizennégy éves kort pedig olyan korhatárnak tekinti, amelynél már érdemleges vélemény várható a gyermektől. Egyedi esetek igazolhatják, hogy a kiskorú akár tizenkét év alatt is rendkívül érett és fejlett, ítélőképes, de előfordulhat az is, hogy - bizonyos tényezők miatt - egy tizenhat éves nem tud érdemben nyilatkozni.

A Kúria EBH2011.2318. számú polgári elvi határozatában úgy foglalt állást, hogy nem szakkérdés a gyermek ítélőképességének megállapítása, ebben a bíróság szakértő kirendelése nélkül is állást foglalhat. Egyértelmű, hogy nincs egységes standard az ítélőképességre, minden esetben egyedi vizsgálatot igényel, hogy a gyermeki nyilatkozatot mennyire kell komolyan venni és az hogyan értékelendő.⁴⁰ Az ítélőképesség megítélése minden esetben a körülmények alapos mérlegelésén alapul, amelyek közül a gyermek kora lényeges, de nem egyedüli döntő tényező, az függ az ügy jellegétől és a gyermek fejlettségétől is. A gyermek felfogó képességének egy bizonyos szintet el kell érnie, amelyet megfelelő megértésnek is szoktak nevezni, vagyis a gyermek képes legyen megérteni, hogy milyen kérdéssel, döntéssel kapcsolatban kérdezik meg az ő véleményét, illetve tisztában legyen azzal, hogy milyen következményei lehetnek a véleményének. Ismét látható, hogy ahhoz, hogy a gyermek megfelelő megértéssel legyen képes nyilatkozni a személyét érintő ügyel kapcsolatban, szükség van az előzetes tájékoztatásra, arra, hogy minden információ rendelkezésre állhasson számára.

³⁹ Ld.: Boros Zsuzsa - Katonáné Pehr Erika - Kőrös András - Makai Katalin - Szeibert Orsolya: Polgári Jog, Családjog. Szerkesztette: Kőrös András, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft., Budapest, 2013, 269. old.

⁴⁰ Ld.: Dr. Ádámkó Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása - különös tekintettel a gyermekek elhelyezésére. Családi Jog, 2015/3. szám 13. o.

1.2. A bíróság értesítési kötelezettsége

A Ptk. 4:171.§ (4) bekezdése 2022. augusztus 1. napjától azzal a rendelkezéssel egészült ki, hogy a bíróságnak a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése során amellet, hogy mindkét szülőt meg kell hallgatnia, értesítenie kell az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről.

Fontos, hogy ez az értesítési kötelezettség nem arról szól, hogy elrendeli a gyermek meghallgatását, hanem arról, hogy a bíróság értesíti az ítélőképes gyermeket, hogy, ha szeretné, valamilyen formában kifejezheti a véleményét az eljárás során. A szabályozás egyébként rugalmas, mert a bíróságra bízta, hogy az elsőfokú eljárás mely szakaszában értesíti a gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről. Indokolt lehet a szülők nyilatkozatainak beszerzését követően értesíteni a gyermeket, mert a szülők információkkal szolgálhatnak pl. a gyermek ítélőképessége megítéléséhez. A bíróság a gyermeknek küldött értesítésben tájékoztatja a gyermeket arról, hogy különböző formában fejezheti ki a véleményét. Megteheti ezt írásban, bármilyen elektronikus üzenet formájában, video üzenetben vagy rajzzal is kifejezheti, amelyet, szülei segítségével vagy akár önállóan, elektronikus úton is eljuttathat a bírósághoz, azaz nem kell megjelennie a bíróság előtt. ⁴¹

2. A gyermek részvétele az eljárásban

A gyermek részvétele a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti eljárásban nem csak egyszerűen annyit jelent, hogy megtudja az eljáró bíróság, hogy mi a gyermek véleménye - bár természetesen ez is igen fontos -, hanem azt, hogy a gyermek nem tárgya az eljárásnak, hanem aktív részese. A gyermeknek joga, hogy aktívan részt vegyen az őt érintő kérdések eldöntésében, de ez a gyermek számára nem kötelezettség. Azt az érdemi lehetőséget kell számára biztosítani, hogy ezt a jogát gyakorolhassa. Ebbe

⁴¹ Ld.: Jogászvilág: A gyermek véleményének megismerése és értesítésének aktuális kérdései a családjogi perekben (beszélgetés

Dr. Wopera Zsuzsával)

<https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermek-velemenyenek-megismerese-es-ertesitesenek-aktualis-kerdesei-a-csaladjogi-perekben/> 2024.11.25.

beletartozik az is, hogy amennyiben a gyermek véleményét nyilvánít, tájékoztatni kell a döntésről, különösen akkor megindokolva a döntést, ha nem a gyermek álláspontja szerint határozott a bíróság.⁴²

A gyermekbarát igazságszolgáltatásnak az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása által meghatározott alapelvei mentén az alábbiak szerint értelmezhető a gyermek részvételének joga: magában foglalja a véleménynyilvánítás jogát, a gyermek véleménye figyelembevételének kötelezettségét, az eljárásban való meghallgatása megfelelő körülményeit, a jogvédelem és a jogok képviseletének biztosítottságát, valamint a gyermekbarát eljárásrendet (ebbe beleértve az időbeliséget, a gyerekekkel kapcsolatba kerülő szakemberek megfelelő képzettségét és felkészültségét, a gyerek számára érthető nyelv használatát, a meghallgatás módszertanát és körülményeit).⁴³

A Ptk. elsősorban a szülők számára írja elő, hogy mind a döntések előkészítése, mind pedig a döntések meghozatala során figyelembe vegyék az ítézőképessége birtokában lévő gyermek véleményét. Ennek megvalósulása érdekében a szülőknek tájékoztatniuk kell a gyermeküket az őt érintő döntésekről, el kell magyarázniuk azok lényegét, és biztosítaniuk kell, hogy a gyermek véleményét nyilváníthasson, melyet megfelelő súllyal figyelembe is kell venniük.⁴⁴

A Kúria egy ügyben kiemelte: a Ptk. ezen rendelkezései kiemelkedő jelentőséget tulajdonítanak a gyermek kinyilvánított akaratának, és azt a bíróságnak értékelnie kell, amennyiben megállapíthatóan a gyermek átgondolt, megfontolt és kellően indokolt véleményét tükrözi. Ebben korlátot csak az jelent, ha a gyermek korából, érettségéből, megnyilvánulásaiból az állapítható meg, hogy még nincs ítézőképessége birtokában: nem képes az adott kérdésben önállóan és befolyásmentesen véleményt nyilvánítani.⁴⁵

⁴² Ld.: Szeibert Orsolya: A szülői felügyelet rendezése a Kúria által felülvizsgálati eljárásban elbírált ügyekben tükröződő ítélkezési gyakorlat alapján. 2. rész. Családi Jog 2020/2. szám, 9.o.

⁴³ Ld.: Gyurkó Szilvia: A gyermekek önálló jogi képviseletének kérdése a családjogi perekben - a gyermekrészvétel jogának érvényesülése. Családi Jog 2022/1. szám, 1. o.

⁴⁴ Ld.: Lantai Csilla: Negyedik Könyv - Családjog. In: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja; Opten Informatikai Kft. Budapest, 2014. 269. o.

⁴⁵ BH 2019.298.

Az új Ptk. hatálybalépését követően a gyakorlatban nehézséget okozott az, hogy míg a Csjt. kifejezetten rögzítette, hogy a bíróság a gyermeknek az elhelyezésével kapcsolatos álláspontjáról a szülők erre vonatkozó egyező nyilatkozata útján is tájékozódhat (Csjt. 74. §-a), addig ezt a szabályt a Ptk. nem tartalmazza. Az eljáró bíróságok gyakorlata megosztottá vált abban a tekintetben, hogy a tizennegyedik évét betöltött gyermek álláspontját - tekintve, hogy döntés csak egyetértésével hozható - csak olyan módon lehet megismerni, hogy az eljárás folyamán meghallgatják, vagy akár folytatható a korábbi gyakorlat, és a szülők útján is lehet erről tájékozódni. Az új Ptk. Tanácsadó Testület véleménye a Ptk. 4:171. § (4) bekezdéséhez igazodóan az, hogy a gyermek meghallgatása mellőzhető, ha azokban a kérdésekben, melyekre nézve a gyermek meghallgatása kötelező, a szülők előadása egyező, és az kiterjed arra is, hogy ezekről a gyermeket tájékoztatták és a döntésbe a gyermeket bevonták. Ilyen egyező nyilatkozatot a bíróság az ún. megegyezéssel bontóperben is elfogadhat. Ilyenkor szükségtelen lehet a gyermek meghallgatása.⁴⁶ A jelenlegi szabályozás szerint emellett is a bíróságnak értesítenie kell a gyermeket a nyilatkozattétel lehetőségéről és arról, hogy milyen módon van lehetőség a meghallgatásra (bíróság vagy szakértő útján, akár írásban is stb.). Ha a bíróságnak kétsége támad abban, hogy a közös akaratnyilatkozat önkéntes és befolyásmentes, vagy hogy a gyermek érdekében áll-e az, amiben a szülők meg akarnak állapodni, akkor a gyermek véleményét a szülők egyező nyilatkozata ellenére is ki kell kérni.

A szülői felügyelettel kapcsolatos perek nagy többségében - elsősorban a házassági perek során - a szülők egyezsége kötnek, amit a bíróság jóváhagy, és nem is vizsgálja a körülményeket. Elvileg a bíróság csak akkor hagyhatja jóvá a szülők egyezségét, ha az a gyermek érdekeivel nem ellentétes, azonban erről valójában soha nem lehet meggyőződve, hiszen semmiféle bizonyítást nem folytatnak le, a gyermeket legtöbbször nem is látják, meg sem hallgatják, holott ez a 14. életévét betöltött kiskorú esetén törvényi kötelességük lenne. Vajon a kiskorú meghallgatása nélkül miként tud a bíróság megbizonyosodni arról, hogy a szülők által előadott tények megfelelnek a valóságnak és az általuk jóváhagyni kért egyezség valóban a gyermek érdekeit szolgálja? Ezen perek során a keresetlevélre, vagy a felek személyes meghallgatása során a felek által egyezően előadottakra tud csak a bíróság támaszkodni. Annak érdekében, hogy kitűnjön, a bíróság vizsgálta a gyermek érdekét, érdemes jegyzőkönyvben rögzíteni a szülők nyilatkozatát arról, hogy a gyermek tud a fenti megállapodásról, és amennyiben a

⁴⁶ Az új Ptk. Tanácsadó Testületének véleménye: https://www.kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=347&body_value=

megállapodásban foglaltak a gyakorlatban megvalósultak, azt a gyermek elfogadja akkor is, ha a bíróság felhívására a gyermek önállóan nem kíván nyilatkozni.

Amennyiben a szülők nem kötnek egyezséget, a kereseti kérelemről való döntéshez a bíróság számára általában csak közvetett bizonyítékok állnak rendelkezésre. Ráadásul minden, amiről értesül, az a szülőkön keresztül, megszűrve érkezik a tárgyalóterembe, tehát már emiatt sem lehet objektív.⁴⁷ Egyezségkötés hiányában általában szükséges a gyermek perbeli - közvetlen vagy szakértő általi - meghallgatása függetlenül attól, hogy a szülők egyező vagy eltérő nyilatkozatot tesznek a gyermek álláspontjáról, mivel a gyermek véleménye akár manipulált is lehet, illetőleg a döntés szempontjából jelentősége van a választása indokainak is. A gyakorlatban - konszenzus hiányában - a szülők nagyjából eltérő nyilatkozatot tesznek a gyermek álláspontjáról.

A nemzetközi gyakorlatot vizsgálva a családjogi eljárásokban jelenleg a gyermekek részvételének öt alapvető formáját különböztethetjük meg: a gyermek meghallgatásán alapuló szakértői vélemény prezentálása a perben; bíró általi közvetlen meghallgatás; a gyermek legfőbb érdekét képviselő személy részvétele az eljárásban; a gyermek jogi képviselője; a gyermek félként való közvetlen részvétele.

A gyermek meghallgatása azon családjogi eljárásokat érintő kérdések egyike, amelyek Európában a legaktuálisabbak közé tartoznak. A gyermekjogi szemlélet magától értetődőnek tekinti, hogy a gyermek számára lehetőséget kell biztosítani álláspontja elmondására, s ehhez számára támogatást kell nyújtani. Ha a gyermek fejlettsége és érettsége megengedi, akkor a bírói meghallgatás hozzájárulhat a gyermek véleménynyilvánítási jogának kiteljesedéséhez.

3. A gyermek meghallgatása

A gyermek meghallgatása történhet közvetlenül a bíró által és történhet közvetve, pszichológus szakértő által. Mindkét meghallgatási formának vannak előnyei és hátrányai, érdemes az adott gyermekre, az ő személyiségére és az ügy jellegére tekintettel figyelemmel lenni a meghallgatási forma megválasztásánál. A bíróságnak mindenképp azt kell megfontolnia, hogy a gyermek ítélőképessége

⁴⁷ Ld.: Dr. Visontai-Szabó Katalin: A szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és problémái. i.m. 205. o.

birtokában van-e, befolyástól mentes vélemény várható-e tőle, illetve, hogy előreláthatólag mennyire lesz számára megterhelő a meghallgatás. Mindezekről elsősorban a gyermek életkora, másodsorban a szülők nyilatkozata alapján tájékozódhat.

A jelenlegi hazai gyakorlat alapján úgy tűnik, a bíróság előtt folyó ügyekben az ítézőképes gyermek az esetek igen nagy százalékában az igazságügyi pszichológus szakértői vizsgálat során fejtheti ki véleményét. A probléma ezzel az, hogy a szakvélemények színvonala igen eltérő lehet: a Grád András és társai által lefolytatott kutatás azt találta, hogy az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről szóló módszertani levelet a bírák legnagyobb része egyáltalán nem ismeri, következésképp nem rendelkeznek elég ismerettel ahhoz, hogy a szakvélemény megalapozottságát megítélhessék.⁴⁸

A gyermek bíróság általi meghallgatását - különösen alacsonyabb, 10-14 éves életkorban - sokan azért nem támogatják, mert szerintük az a válás, illetve a szülők közötti jogvita miatt egyébként is megviselt gyermeket pszichológiai szempontból túlságosan megterheli. Természetesen ennek a megterhelésnek a mértéke nagyban függ a per családi előzményeitől. A bírói meghallgatáshoz képest az igazságügyi pszichológus szakértői meghallgatás előnye, hogy kevésbé megterhelő, kisebb megrázkódtatással jár, nincsenek direkt kérdések, és a gyermekek nem látják át az indirekt kérdések célját sem. Amennyiben felmerül a gyanú, hogy a gyermek szexuális, fizikai vagy lelki abúzus sértettjévé vált, ebben az esetben inkább pszichológus bevonásával kell megvizsgálni, meghallgatni, és csak a legvégső, nélkülözhetetlen esetben kell kitenni a bíróság előtti meghallgatásnak.

Ezzel szemben egy nyugodt légkörben nevelkedő, kiegyensúlyozott gyermek számára a bíróval való négy szemközti beszélgetés nem jelent olyan mértékű megterhelést, amelyre hivatkozva a meghallgatást mellőzni kellene, sőt kamaszként még pozitív eseményként is megélheti azt, hogy nem teljesen a feje felett döntöttek az ő sorsát is lényegesen érintő kérdésekben. A polgári perrendtartás szerinti közvetlenség alapelveinek szelleme szerint is előnyös a gyermek bíró általi meghallgatása, mivel ezáltal a bíró jobban rálát a családi, érzelmi kapcsolatokra, és a gyermekkel való beszélgetés, a gyermek

⁴⁸ Ld.: Dr. Grád András - Dr. Mede Lilla - Dr. Jánoskúti Gyöngyvér - Dr. Kőrös András: i.m. 13-22. o.

testbeszéde, szüleihez fordulása olyan apró momentumokkal segítheti döntését, amelyek nem jutnának ezen eljárási cselekmény nélkül a birtokába.⁴⁹

Természetesen problematikus és a gyermek számára kétségkívül megterhelő lehet, ha a meghallgatására nem megfelelő módon kerül sor. A gyermek személyes meghallgatásának sikere és eredménye éppen ezért elsősorban a bíróságtól függ. Minden erőfeszítést meg kell tenni annak érdekében, hogy a gyermek a legkedvezőbb környezetben és a legmegfelelőbb körülmények között tudjon vallomást tenni, tekintettel életkorára, érettségére, értelmi szintjére és lehetséges kommunikációs nehézségeire. A gyermek megfelelő légkörben történő meghallgatásához a bíróságokon gyermekmeghallgató szobák létesültek, melyek felszereltsége, barátságos hangulata segít az érthető módon szorongó, bizalmatlan gyermek feszültségének oldásában. Ezáltal elősegíthető, hogy a gyermek a bíróság előtt értékelhető, a valóságnak megfelelő nyilatkozatot tegyen. Vigyázni kell, hogy a bíró a gyermekben ne erősítse meg a lojalitáskonfliktust, valamint ne keltsen olyan illúziót a gyermekben, hogy ő fogja eldönteni a család jövőbeli sorsát és ezen eljárási cselekmény célja, hogy ő válasszon a szülei között, és erről tegyen nyilatkozatot.⁵⁰

Ahhoz, hogy az előző pontban felsorolt feltételek megvalósulhassanak, fontos, hogy a személyi feltételek is biztosítva legyenek, vagyis felkészült, a gyermek megfelelő meghallgatására képes szakemberek és bírák végezzék azt el. Mivel hazánkban nincs elkülönült családjogi bíróság, még nagyobb hangsúlyt kell fektetni a bírósági eljárás keretében tartott meghallgatások gyermekbarát voltára. A valóságnak megfelelő, értékelhető gyermeki nyilatkozat alapja a bíró és a gyermek közötti kommunikáció minősége. Ennek fejlesztése érdekében érdemes a bírók pszichológiai ismereteit bővíteni, és így bátrabban hallgatnák meg közvetlenül a bírók is a kiskorúakat. A szakirodalom a bíró magatartása körében számos olyan kritériumot fogalmaz meg, amely a bíró és a gyermek közötti párbeszédet segítik elő.⁵¹

⁴⁹ Ld.: Dr. Kozák Henriette: A gyermekek bíróság által történő meghallgatásának gyakorlata. Családi Jog, 2011/1. szám, 24. o.

⁵⁰ Ld.: Dr. Kozák Henriette: Mumus vagy csodaszer? - A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében. Családi Jog, 2015/4. szám, 16. o.

⁵¹ Dr. Bucsi Ágnes: i.m. 315. o.

3.1. A gyermek közvetlen meghallgatása

Ha a bíróság a gyermek közvetlen meghallgatásáról dönt, mind a gyermek idézésének szabályai, mind a meghallgatás módja speciális. A bíróság a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorút a törvényes képviselője útján idézi meg azzal a felhívással, hogy a megjelenéséről gondoskodik. A tizennegyedik életévét betöltött kiskorú idézéséről a törvényes képviselőt csak értesíteni kell, de az értesítésnek a törvényes képviselő tárgyalásra történő idézése mellett is meg kell történnie.⁵²

Annak ellenére, hogy a jegyzőkönyvben tanúként szerepel a gyermek, valójában érdekltként hallgatja meg őt a bíróság. Erre utal az is, hogy a meghallgatás kezdetén a mentességi jogra, illetve a hamis tanúzás következményeire való figyelmeztetés elmarad.⁵³

A gyermek részére indokolt esetben ügygondnok is kirendelhető hivatalból, valamint a gyermeket a bíróság a felek és a felek képviselői távollétében is meghallgathatja. A gyermek meghallgatásának megfelelő légkörben, a gyermek korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell megtörténnie. A meghallgatás kezdetén meg kell kérdezni a nevét, születési helyét, idejét, anyja nevét, lakóhelyét, majd tájékoztatni kell arról, hogy a meghallgatás során a valóságnak megfelelő előadásokat kell tenni és arról, hogy a nyilatkozattételt, illetve az egyes kérdésekre a válaszadást megtagadhatja. Ha a bíróság a kiskorú részére ügygondnokot rendelt, a tájékoztatásnak az ügygondnok eljárásban betöltött szerepére, jogaira és kötelezettségeire is ki kell terjednie.⁵⁴

A gyermeket az elnök hallgatja meg. A felek a meghallgatást megelőzően indítványozhatnak kérdéseket akkor is, ha a gyermek meghallgatására a felek távollétében kerül sor. A gyermekhez az elnökön kívül csak az ügygondnok intézhet közvetlenül is kérdéseket, amennyiben ezt az elnök megengedi. Az indítványozott vagy a gyermekhez közvetlenül intézett kérdések megengedhetősége felől az elnök határoz.⁵⁵

⁵² Pp. 473. § (2) bekezdés

⁵³ Ld.: Bucsi Ágnes: i.m. 304.o.

⁵⁴ Pp. 473. § (3) bekezdés

⁵⁵ Pp. 473. § (4) bekezdés

A meghallgatás végén, még a kiskorú jelenlétében az írásbeli jegyzőkönyvbe vett vallomást fel kell olvasni, vagy ha a jegyzőkönyv a jegyzőkönyvi tartalmat összefoglaló hangfelvétel útján készül, azt a kiskorú jelenlétében kell rögzíteni. Ennek megtörténtét vagy mellőzését a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni. A felolvasáskor, illetve a rögzítéskor a kiskorú az általa elmondottakat kiigazíthatja vagy kiegészítheti. A jegyzőkönyv - az elnök engedélyével - az ügygondnok, vagy ha a meghallgatás a felek jelenlétében történik, a felek észrevételei alapján is kiegészíthető és módosítható. Az ügygondnok, illetve a felek erre vonatkozó kérelmét - annak elutasítása esetén - a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni. Ha a kiskorú meghallgatására a felek távollétében kerül sor, az elnök a felekkel ismerteti a meghallgatásról készült jegyzőkönyvet.⁵⁶

3.2. A gyermek közvetett meghallgatása

Ha a bíróság a gyermek közvetett meghallgatásáról határoz, úgy igazságügyi pszichológus szakértőt vagy pszichológus végzettséggel és megfelelő szakértelemmel rendelkező eseti szakértőt rendel ki. A bíróságnak a szkaértő kirendeléséről szóló végzésben többek között meg kell jelölnie azokat a kérdéseket, amelyekre a szakértőnek választ kell adnia.

A szakértőnek a gyermekek kikérdezése során különösen ügyelnie kell arra, hogy a gyermek korához, fejlettségéhez illeszkedő kérdéseket tegyen fel, melyeket a gyermek jól ért és így azokra megfelelő választ tud adni.

3.3. A gyermek véleményének értékelése

A gyermek meghallgatása után következik a meghallgatott gyermek vallomásának, véleményének értékelése. Fontos leszögezni, hogy a véleménynyilvánítási szabadság nem jelent önrendelkezési jogot, hanem kizárólag a döntéshozatalban való részvétel jogát biztosítja, illetve azt, hogy a gyermek véleményét kellő súllyal kell figyelembe venni.⁵⁷

⁵⁶ Pp. 473. § (5) bekezdés

⁵⁷ Ld.: Kézikönyv a Gyermekekjogi Egyezmény alkalmazásához (a magyar kiadást szerkesztett Herczog Mária). 2007. 107.o.

<https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/K%C3%A9zik%C3%B6nyv-a-gyermekekjogi-egyezm%C3%A9ny-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1hoz.pdf> 2024. 11. 26.

Mivel a bíróságnak a döntése során nem a gyermek véleménye, hanem a gyermek legfőbb, legjobb érdeke alapján kell döntést hoznia, előfordulhat, hogy a kettő nem esik egybe. Ilyenkor azzal kell tiszteletben tartani a gyermek véleményét, hogy a döntést a gyermek számára is érthető, alapos módon indokolják meg.

A bíróságnak ezekben a perekben is - ugyanúgy, mint minden más pertípus esetén - a bizonyítékokat a maguk összességében kell értékelni és mérlegelni, nem szabad egyes bizonyítási eszközöknek túlzott jelentőséget tulajdonítani. A gyermek nyilatkozata mindenképpen fontos, de súlyos hiba csak a kiskorú véleménye alapján ítéletet hozni. Az ugyanis semmiképpen sem kívánatos, hogy a szülők a döntés felelősségét is rá hárítsák, hiszen ez jelentős, adott esetben elviselhetetlen terhet jelenthet számára. Másrészt a kamaszkorú gyermekek közül vannak, akik ezzel vissza is élnek, és pillanatnyi érdekeiknek megfelelően nyilatkoznak a bíróságon, amelyet a következő alkalommal minden indoklás nélkül módosítanak. Tehát nagyban segítheti a bíróságot a döntéshozatalban a gyermek véleménye, azonban célszerű azt a többi bizonyíték fényében értékelni.⁵⁸

V. Összegzés

Mint az az előző fejezetekből kitűnik, a jogalkotóknak, jogalkalmazóknak meglehetősen sok feltételnek és körülménynek kell megfelelniük a szülői felügyelet gyakorlásának rendezésével kapcsolatban. Egyrészt nagy az igény arra, hogy a jogalkotó minél rugalmasabb szabályokat hozzon annak érdekében, hogy a legkülönbözőbb élethelyzetben lévő szülők a nekik leginkább megfelelő döntést hozhassák gyermekük nevelésével kapcsolatban és ezt a döntést a hatóságok és külső személyek is elismerjék. Mivel a legjobb és legidőtállóbb megoldás az, amelyben a szülők maradéktalanul egyet tudnak érteni, ezért törekedni kell arra, hogy a szülők egyezséget kössenek egymással, vagy legalábbis a köztük lévő kapcsolat javuljon annyira, hogy a jövőben együtt tudjanak működni. Ennek egyik lehetséges megoldása a

⁵⁸ Ld.: Dr. Visontai-Szabó Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben. i.m. 33.o.

mediáció, amelyet a bíróság a szülői felügyelet rendezésével kapcsolatos perek során akár kötelező jelleggel is elrendelhet.⁵⁹

A családon belüli feszültségek megoldása pusztán jogi eszközökkel nem lehet sikeres, de egy rugalmas, a felek autonómiáját tiszteletben tartó, ugyanakkor a gyermek érdekében beavatkozni tudó szabályozás adhat egy olyan keretet, amelyben ezek az érzelmekkel és sokszor anyagi veszteséggel terhes helyzetek kevesebb feszültséggel oldhatók meg. Az új Ptk. ennek megfelelően a szülők felelősségét és autonómiáját helyezi a középpontba, elsődleges szerepet szán a szülők megállapodásának, hangsúlyossá teszi együttműködési kötelezettségüket, tágítja a közös szülői felügyelet alkalmazásának körét.

Azonban amennyiben a szülők nem tudnak egyezsége jutni, akkor a jogalkalmazókat terheli a nyomás tekintetében, hogy alapos, körültekintő, a gyermek érdekeit maximálisan figyelembe vevő, ugyanakkor mégis gyors és hatékony eljárás során hozzanak döntést a szülői felügyelet gyakorlásáról. Természetes, hogy a gyermek számára legjobb megoldás megtalálására törekcsenek, ez azonban meglehetősen időigényes folyamat tud lenni. Meg kell vizsgálni minden lényeges körülményt, számos bizonyítási eszközt figyelembe kell venni: a felek nyilatkozatát, a gyermek véleményét, pedagógusi véleményt, környezettanulmányt, tanúvallomásokat, pszichológus szakértői véleményt, okiratokat, videófelveleket, fényképeket és egyébeket. Komoly ellentétek szorításában dolgozik tehát ilyenkor a bíróság: egyszerre kell alaposnak lennie, hogy biztos lehessen abban, hogy a gyermek érdeke maximálisan érvényesül, ugyanakkor a lehető leggyorsabban kellene a döntést meghoznia, hogy a gyermeknek ne kelljen sokáig bizonytalanságban élnie.⁶⁰

Ahogy azt az előző fejezetekben bemutattam, az utóbbi egy-két évben jelentős jogszabály-változások történtek ezen a területen, részben a gyermek védelme, részben a felek autonómiájának erősítése, részben az eljárások gyorsítása okán. Némely módosítás még annyira új, hogy azok alkalmazásának gyakorlatáról nem is áll rendelkezésünkre érdemi információ. Így még nem tudhatjuk, a gyakorlatban hány esetben fog előfordulni, hogy kizárólag az egyik szülő kérelmére közös szülői felügyeletet, netán váltott gondoskodást rendelne el a bíróság. Hiszen hogyan várhatná el a bíróság, hogy működjön a felek között a közös szülői felügyelet által megkívánt együttműködés, ha a per során se tudnak a felek

⁵⁹ Ptk. 4:172. §

⁶⁰ Ld.: Visontai-Szabó Katalin: A szülői felügyelet rendezésének jogi keretei és pszichológiai háttere. i.m. 79. o.

együttműködni és egyezséget kötni? Kívánatos lenne, ha a bíróság visszacsatolást kapna egy-egy döntésének hosszútávú kifutásáról, gyakorlati működéséről, mert ezen tapasztalatokat fel tudná használni egy későbbi döntéshozatal során.

A másik jelentős változás, hogy a gyermek szerepe az eljárásban változáson megy át: az eljárás tárgyából az eljárás alanyává, résztvevőjévé válhat azzal, hogy él véleménynyilvánítási jogával, illetve meghallgatására a bizonyítási eljárás során nem csak végső bizonyítási eszközként kerül sor. A véleménynyilvánítási jogról való értesítési kötelezettség hatásait még nem látjuk, a jövőben ennek gyakorlata egységessé válhat, mind tekintetben, hogy az eljárás mely szakaszában kell értesíteni a gyermeket annak érdekében, hogy ez ne vezessen el a per elhúzódásához akkor, amikor a felek egyezséget kívánnak kötni egymással, mind pedig tekintetben, hogy milyen szövegezéssel történjen meg az értesítés - előfordulhat, hogy egységes értesítési tájékoztatók kialakítására is sor kerül majd. A gyakorlat valószínűleg az ítélőképesség meghatározása vonatkozásában is még tovább kristályosodik, ahogy ennek hatása lehet az is, hogy a jövőben a gyermekek közvetlen bírósági meghallgatására is több esetben fog sor kerülni. Ehhez azonban szükség lehet a családjogi ügyekkel foglalkozó bírák szakmai továbbképzésére is, hogy a szülői felügyelet rendezése iránti eljárások valóban a gyermek érdekét maximálisan figyelembe vevő, gyermekbarát eljárások legyenek.

Felhasznált irodalom

- Dr. Ádámkó Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása - különös tekintettel a gyermekelhelyezésre. Családi Jog, 2015/3. szám 10-16. o.
- Barzó Tímea: A gyermek érdekének védelmét erősítő családjogi alapelv érvényesülésében felmerülő ellentmondások. Opuscula Civilia, Budapest, 2017/2. sz., 2-15. o.
- dr. Bencze Lászlóné-dr. Brávác Ottóné-dr. Csiky Ottó-dr. Filó Erika-dr. Katonáné dr. Pehr Erika - dr. Kőrös András-dr. Makai Katalin-Piros Zsuzsanna-dr. Somfai Balázs-dr. Szeibert Orsolya-dr. Szócs Tibor: A Családjog kézikönyve 2007., HVG-ORAC, Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest 2007.
- Boros Zsuzsa - Katonáné Pehr Erika - Kőrös András - Makai Katalin - Szeibert Orsolya: Polgári Jog, Családjog. Szerkesztette: Kőrös András, HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft., Budapest, 2013.
- Bucsi Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban - egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban, Dunaújvárosi kutatás alapján, in: Család, gyermek, vagyon, a joggyakorlat kihívásai. Szerkesztette: Szeibert Orsolya, HVG-Orac lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest,2012, 292-322.o.
- Dajkó Péter: A szülői felügyelettel kapcsolatos perek szabályai a gyermek jogainak érvényesülésére figyelemmel.
<https://www.mabie.hu/attachments/article/152/dr.%20Dajk%C3%B3%20P%C3%A9ter%20-%20A%20sz%C3%BCl%C5%91i%20fel%C3%BCgyelettel%20kapcsolatos%20perek%20szab%C3%A1lyai%20a%20gyermek%20jogainak%20%C3%A9rv%C3%A9nyes%C3%BCl%C3%A9s%C3%A9re%20figyelemmel.pdf> 2024.11.25.
- Dr. Grád András, Dr. Mede Lilla, Dr. Jánoskúti Gyöngyvér, Dr. Kőrös András: Az igazságügyi pszichológus szakvélemény szerepe a gyermekelhelyezési perekben. Családi Jog, 2010/1., 13-22. o.
- Gothárdi Enikő (2021): A szülői felügyelet szabályozása a magyar jogfejlődésben. Díké - A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport folyóirata, 5(1), 64-87. o.
- Gyökeres Csilla: Gondolatok a szülői felügyeleti jogról. In: Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, (43) 1-4. pp. 127-137. (1993)

- Gyurkó Szilvia: A gyermekek önálló jogi képviselésének kérdése a családjogi perekben - a gyermekrésztétel jogának érvényesülése. Családi Jog 2022/1. szám, 1-9. o.
- Hegedűs Ákos: A szakértő szerepe a személyi állapotot érintő perekben. Belügyi Szemle, 2022/9. szám, 1763-1792. o.
- Hintalovon Gyermejjogi Alapítvány: Állásfoglalás az IM családjogi munkacsoportja számára a polgári anyagi jogot és eljárásjogot érintő módosításokról.
<https://hintalovon.hu/2021/10/20/allasfoglalas-az-im-csaladjogi-munkacsoportja-szamara-a-polgari-anyagi-jogot-es-eljarasjogot-erinto-modositasokrol/> 2024.11.25.
- Jogászvilág: A gyermek véleményének megismerése és értesítésének aktuális kérdései a családjogi perekben (beszélgetés Dr. Wopera Zsuzsával)
<https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermek-velemenyenek-megismerese-es-ertesitesenek-aktualis-kerdesei-a-csaladjogi-perekben/> 2024.11.25.
- Jogászvilág.hu: Változások a közös szülői felügyelet gyakorlásában 2022. január 1-jétől. (beszélgetés Dr. Wopera Zsuzsával) <https://jogaszvilag.hu/szakma/valtozasok-a-kozos-szuloi-felugyelet-gyakorlasaban-2022-januar-1-jetol/> 2024.11.25.
- Kézikönyv a Gyermejjogi Egyezmény alkalmazásához (a magyar kiadást szerkesztett Herczog Mária). 2007. <https://unicef.hu/wp-content/uploads/2014/10/K%C3%A9zik%C3%B6nyv-a-gyermekjogi-egyezm%C3%A9ny-alkalmaz%C3%A1s%C3%A1hoz.pdf> 2024. 11. 26.
- Dr. Kozák Henriette: A gyermekek bíróság által történő meghallgatásának gyakorlata. Családi Jog, 2011/1. szám, 23-30. o.
- Dr. Kozák Henriette: Mumus vagy csodaszer? - A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében. Családi Jog, 2015/4. szám, 9-17.o.
- Kőrös András: Az új Ptk. Családjogi Könyve - a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslattal összevetése. Második rész: Rokonság, szülői felügyelet, tartás, gyámság. Családi Jog, 2013/4. szám, 1-9. o.
- Kőrös András: "Fontolva haladás" - az új Ptk. Családjogi Könyve. 7. Rész: A szülői felügyelet III. fejezet. Családi Jog 2006/4. 1-9. o.

- Lantai Csilla: Negyedik Könyv - Családjog. In: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja; Opten Informatikai Kft. Budapest, 2014.
- dr. Murányiné dr. Perbíró Andrea: A megváltozott szülői felügyeleti jogok gyakorlásának szabályairól eseti alkalmazásuk tükrében.
<https://www.mabie.hu/attachments/article/219/A%20megv%C3%A1ltott%20sz%C3%BCl%C5%91i%20fel%C3%BCgyeleti%20jogok%20gyakorl%C3%A1s%C3%A1nak%20szab%C3%A1lyair%C3%B3l%20eseti%20alkalmaz%C3%A1suk%20t%C3%BCkr%C3%A9ben.pdf> 2024.11.25.
- Szeibert Orsolya: Anyák és apák, mint szülőtársak - a szülői feladatok együttes ellátásának vizsgálata. Családi Jog, 2018/3. szám, 48-52. o.
- Szeibert Orsolya: A szülői felügyelet rendezése a Kúria által felülvizsgálati eljárásban elbírált ügyekben tükröződő ítélkezési gyakorlat alapján. 2. rész, Családi Jog 2020/2. szám, 8-13. o.
- Szeibert Orsolya: Együtt a házasság felbontása után is? A közös szülői felügyelet és a váltott elhelyezés európai tendenciái. In: Családi Jog, 2012/4. szám, 1-11. o.
- Szeibert Orsolya: Új mérföldkő a hazai családjogi szabályozásban: a bíróság által elrendelhető közös szülői felügyelet és váltott gondoskodás. Családi Jog 2022/1. szám, 10-15. o.
- Visontai-Szabó Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben - Családi jog 20125/1. szám 24-35. o.
- Visontai-Szabó Katalin (2019): A szülői felügyelet tartalmának és rendezésének jogtörténeti fejlődése Magyarországon a 19-20. században. Díké - A Márkus Dezső Összehasonlító Jogtörténeti Kutatócsoport folyóirata, 3(1), 130-141. o.
- Visontai-Szabó Katalin: A szülői felügyelet rendezésének jogi keretei és pszichológiai háttere. Glossa Iuridica, VIII. évf. 4. szám (2022), 88. o. 73-94. o.
- Visontai-Szabó Katalin: A szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és problémái. Doktori értekezés. Szeged, 2014.